

HAASTE

Haastateltavana Markku Salminen **s.4**

Harva raiskausrikos etenee tuomioistuimeen **s.12**

Mielenterveysongelmallisille rikoksentekijöille tukea **s.22**

ASIAANTUNTEVASTI RIKOKSENTORJUNNASTA JA KRIMINAALIPOLITIIKASTA

Taskuvarkaudet Tallinnassa s.7

4 KRIMINAALIPOLITIIKAN VAIKUTTAJIA

Poliisitoiminnan kehittämisessä tarvitaan palautetta Riikka Kostiainen

Haasteltavana on uusi poliisiyljohtaja **Markku Salminen**. Hän etsii vastauksia rikollisuusongelmiin myös rikosoikeusjärjestelmän ulkopuolelta. Vankeinhoitossa työskentelyn jälkeen hän arvostaa erityisesti sosiaalityön keinoja.

7 Taskuvaras metsästää Tallinnassa tarkkaamattomia Regina Järg

Tallinnassa taskuvarkauksia yritetään ehkäistä yhteistyön avulla. Poliisi esimerkiksi kouluttaa ruokapaikkojen ja kauppojen henkilökuntaa sekä oppaita. Vanhassa kaupungissa on myös käynnistetty naapurivalvontaa muistuttava yhteistyöhanke poliisin, yritysten ja puhelinyhtiön kesken.

10 Väkivallan vähentämisen ohjelmasta luonnos Riikka Kostiainen

Rikoksentorjuntaneuvoston valmisteleva ohjelmaehdotus vakavan väkivallan vähentämiseksi luovutettiin tammikuussa oikeusministerille. Tavoitteena on vaikuttaa niin humalahakuiseen juomiseen ja syrjäytyneisiin väkivallan käyttäjiin ja uhreihin kuin madaltaa parisuhdeväkivaltaan puuttumiskynnystä ja ehkäistä työssä koettua väkivaltaa.

12 Harva raiskausrikos etenee tuomioistuimeen

Heini Kainulainen

Poliisin tietoon tulevat raiskaukset eivät yleensä johda syytteen nostamiseen. Esimerkiksi vuonna 1998 poliisin tietoon tuli 463 raiskausta tai sen yritystä, mutta syytteitä nostettiin vain 44. Tuoreessa tutkimuksessa on etsitty syitä sille, miksi vain harvaa raiskauskosta on käsitelty tuomioistuimessa.

15 Perheväkivaltaa seulottava äitys- ja lastenneuvoloissa Sirkka Perttu

Äitys- ja lastenneuvoloissa toteutetussa hankkeessa etsittiin hyvää tapaa tunnistaa, kohdata ja ottaa puheeksi naisen kokemaa parisuhdeväkivaltaa. Seulontaan kehitettiin kysymyssarja tutkimustulosten, hankkeessa saatujen kokemusten ja Yhdysvalloissa kehitetyn AAS-mittarin pohjalta. Sarja sisältää parisuhdeväkivaltaa ja kumppanin kontrolloivaa käyttäytymistä sekä lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevia kysymyksiä. Väkivallan tunnistamista ja puheeksiottamista varten laadittiin myös toimintaohje.

18 Nuorisorangaistus ei löytänyt paikkaansa kokeiluaikana Matti Marttunen

Vuoden alussa nuorisorangaistus otettiin käyttöön koko maassa kahdeksan vuoden alueellisen kokeilun jälkeen. Kokeiluaikana tuomioiden vuosimäärät vaihtelivat huomattavasti (25–100), valikoitumisprosessissa oli ongelmia ja noin joka kolmas toimeenpano jouduttiin keskeyttämään. Ongelmista huolimatta sen tarpeellisuutta ei ole kyseenalaistettu. Hyviksi ominaisuuksiksi ovat osoittautuneet konkreettisuus, intensiivisyys ja mahdollisuus räätälöidä toimenpiteet nuoren yksilöllisiä tarpeita vastaaviksi.

20 Rikosten pelosta tarvitaan parempaa tietoa

Kauko Aromaa

Pelkokeskustelu uhkaa jäädä varsin epämääräiseksi tutkimuksen puuttetien takia. Vaarana on, että epämääräinen tieto on omiaan vahvistamaan pelkoa ja epävarmuuden tai levottomuuden tunteita ja myös voi antaa tahatonta tukea demagogiaan taipuvaisille puheenvuoroille.

22 Mielenterveysongelmallisille rikoksentekeijöille tukea Jukka Savolainen

Yhdysvalloissa kokeillaan parhaillaan erilaisia ongelmakeskeisiä tuomioistuimia. Brooklyn Mental Health Court valitsee asiakkaansa syytteen ja mielenterveysongelman perusteella. Kysymyksessä on vaihtoehtoinen seuraamus vähintään vuoden pituiselle ehdottomalle vankeusrangaistukselle.

24 Vapautuva päihdeongelmainen usein entisen elämänsä vanki

Kaisa Vuolukka & Tiina Tervaskanto-Mäentausta

Entisen elämän vanki -projektissa kerättiin kokemuksia ja luotiin psykososiaalisen kuntoutuksen malli vapautumassa oleville päihdeongelmallisille vangeille. Kuntoutusprosessi käynnistyi jo vankilassaoloaikana. Keskeistä oli vangin psykososiaalinen arviointi jo ennen vapautumista. Projektin aikana ilmeni, että yhteiskunnalliset odotukset vangin palaamisesta työelämään ovat usein liian korkeat.

26 KRIMINOLOGIA

28 AJASSA

34 KIRJA-ARVIO

35 HISTORIAA

HAASTE

ASiantuntevasti
Rikksentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

Julkaisijat

Oikeusministeriö
Rikksentorjuntaneuvosto

Päätoimittaja

Kauko Aromaa
puh. 010 366 5281

Toimittaja

Riikka Kostiainen
puh. (09) 1606 8289

Lehden yhteystiedot

Osoite: Mannerheimintie 4,
PL 25, 00023 Valtioneuvosto
Faksi: (09) 1606 7518
Sähköposti: haaste@om.fi
Internet: www.om.fi/haaste

Toimitusneuvosto

Pekka Koskinen (pj.)
Helsingin yliopisto
Tarja Pösö (varapj.)
Tampereen yliopisto
Aarno Arvela
Helsinki
Heimo Kangaspunta
Rikksentorjuntaneuvosto
Riitta Koivisto
Vantaan turvallisuusohjelma
Pekka Koponen
Valtakunnansyyttäjänvirasto
Martti Kunnasvuori
Sisäasiainministeriö
Tapio Lappi-Seppälä
Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
Ulla Mohell
Oikeusministeriö
Sirikka Perttu
Kuntaliitto
Göran Sannholm
Hangon kaupunki
Hannu Takala
Rikksentorjuntaneuvosto

Taitto

Riikka Kostiainen

Kansikuva

Lehtikuva / Pekka Sakki

Tilaushinta

Vuosikerta 25 euroa
Irtonumero 6,50 euroa

Tilaukset ja osoitteenmuutokset

Faksi: (09) 1606 7518
Sähköposti: haaste@om.fi

Painopaikka

Uusimaa Oy, Porvoo

5. vuosikerta
Ilmestyy neljä kertaa vuodessa.
ISSN 1458-0314 (Painettu)
ISSN 1458-2759 (Verkkolehti)

Lehden kirjoitukset ovat kirjoittajiensa kannanottoja.

P Ä Ä K I R J O I T U S

■ K A U K O A R O M A A

Parempaa tietoa väkivallasta halvalla

Rikksentorjuntaneuvostossa valmisteltu väkivallan vähentämishjelma sisältää monipuolisen analyysin ihmisten välisen fyysisen väkivallan rajoittamisen käytännöllisistä ongelmista. Tässä yhteydessä todetaan, että monia käytännöllisiä torjuntatoimenpiteitä on vaikea suunnitella, koska saatavilla olevat tiedot ilmiöstä ovat liian puutteellisia. Näin siis joudutaan toteamaan maassa, jossa on usein ylpeilty hyvästä ja kattavasta rikollisuutta koskevasta tilastoinnista.

Ohjelmaluonnoksessa hahmotellaan varsin laaja ehdotus torjuntaa varten tarvittavan tietopohjan kohentamiseksi. Olemassa olevat väkivallan kuvausjärjestelmät ovat nimittäin ensisijaiselta luonteeltaan viranomaisten työtilastoja, jotka soveltuvat suoritteiden laskentaan mutta eivät kovin hyvin väkivallan kuvaukseen ja analyysiin. Kyse on siis siitä, että tarvitaan uusia indikaattoreita, jotta edes ohjelman keskeisimpien tavoitteiden toteutumista kyettäisiin seuraamaan. Lisäksi tarvitaan selvätkin uutta perustietoa osuvien torjuntatoimien kehittämiseksi.

Uuden perustiedon tuottamiseksi ehdotuksessa määritellään useavuotinen tutkimushjelma, jossa erityisesti huomioitaisiin väkivallan vähentämiseen tähtäävät hankkeet ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Tarjotut aiheet ovat asiallisia, ja aiheesta kiinnostuneiden tutkijoiden ja tutkimuslaitosten kannattaa paneutua niihin huolella.

Myös seuranta- ja tilastointijärjestelmän kehittämiseksi esitetään joukko suosituksia. Mahdollisuudet arvioida väkivaltilannetta ja seurata väkivallan kehitystä todetaan huonoiksi. Niinpä ehdotetaan muun muassa, että 1) terveydenhuollon tilastointijärjestelmää kehitetään niin, että väkivallan aiheuttamasta hoidosta saadaan kunnollinen tieto; 2) työpaikkatapaturmien tilastoinnissa annetaan työpaikkaväkivallalle oma paikkansa; 3) kehitetään sosiaalisektorille omat väkivallan tilastointiratkaisut; 4) kehitetään poliisin rikostietojärjestelmää niin, että uhria ja vahinkoja koskevat tiedot kootaan ja järjestelmään lisätään työväkivaltaa koskeva tarkenne; 5) jatketaan ja kehitetään henkirikksentorjuntaa, joka jo on pantu alulle; 6) kehitetään kuolemansyyn tutkintajärjestelmää palvelemaan myös torjuntatyötä; sekä 7) ryhdytään seuraamaan väkivaltaa säännöllisillä väestökyselyillä.

Tässä vaiheessa ei kustannuksia ole arvioitu eikä toteuttajatahoja yksilöity. Osoittimien kehittäminen ei kuitenkaan tässä suhteessa näytä kovin vaikealta. Ehkä jo miljoonan euron vuosikustannuksilla saataisiin kaikki ehdotetut hankkeet alulle. Vain viimeinen ehdotus edellyttää selvästi uutta jatkuvaa rahoitusta: riittävän suuriin otoksiin perustuva säännöllisin välein, esimerkiksi vuosittain, toteutettava uhritutkimus vaatii kokemuksen mukaan noin 200 000 euroa aineiston hankintaan ja saman verran analyysi- ja raportointityöhön joka vuosi. Muut uudistukset voidaan suurelta osin toteuttaa virkatyönä niissä viranomaisissa, jotka tuottavat kunkin lohkon perustiedot. Aidosti uusien kustannusten paine voi siksi jäädä varsin kohtuulliseksi.

Ehdotuksessa luetellut puutteet ovat tuttuja alan tutkijoille, ja eri yhteyksissä niihin on ennenkin vaadittu parannuksia. Vaatimukset eivät ole saaneet vastakaikua. Ehkäpä tässä onkin poliittiseksi tarkoitettun ohjelman erityinen hyöty: tietolähteiden tunnettuihin heikkouksiin voidaan vihdoinkin saada korjausta, jos niihin puututaan hallitustasolla.

Poliisitoiminnan kehittämässä tarvitaan palautetta

Tuore poliisiylijohtaja **Markku Salminen** etsii vastauksia rikollisuusongelmiin myös rikosoikeusjärjestelmän ulkopuolelta. Vankeinhoidossa työskentelyn jälkeen hän arvostaa erityisesti sosiaalityön keinoja. Viime aikoina on keskusteltu paljon poliisin epäsovinnainten pakkokeinojen käytön valvonnasta. Hän näkee siinä korjaamista, mutta ei usko ulkopuoliseen valvontaan.

Markku Salminen siirtyi rikosseuraamusviraston pääjohtajan paikalta poliisiylijohtajaksi tämän vuoden alussa. Vankeinhoidon johtoon hänet valittiin vuonna 1998. Sitä ennen hän työskenteli pitkään mm. keskusrikospoliisissa.

– Vankeinhoidossa työskentely oli valtavan sivistävä kierros, toinen näkökulma rikollisuuteen. Siellä korostuivat sosiaalityö, kuntoutus, päihdehoito ja koulutus. Nämä ovat aivan eri painotuksia kuin rikoksia tutkivalla ja ihmisiä kiinni ottavalla organisaatiolla.

Sisäasiainministeriön poliis-

siosasto on Salmiselle tuttu työpaikka 1980-luvun alusta, mutta monet asiat ovat parissakymmenessä vuodessa muuttuneet. Tulosohjaus teettää enemmän töitä kuin aikaisemmin, talouden seuranta on entistä tarkempaa ja painopistealueet entistä priorisoidumpia. Kansainvälisten asioiden merkitys on noussut huomattavasti ja yhä enemmän vaatimuksia tulee ulkomailta. Ministeriössä tehtävän lainsäädäntötyön määrä on kasvanut, hän luettelee.

Tekniikan ja teknisen osaamisen lisääntyminen ovat Salmisen mukaan tuoneet joitakin ongelmia perinteiseen ”reinikaispoliisitoi-

mintaan”. Esimerkiksi telepakkokeinojen käyttö on monimutkaisen oikeudellisen sääntelyn takana. Viimeaikainen keskustelu on keskittynyt poliisin päivittäiseen työhön kohdistuvan valvonnan laatuun ja määrään.

– Kyllä siinä korjattavaa on, mutta pystymme nämä asiat myös korjaamaan. En usko ulkopuoliseen valvontaan, koska kysymys on kuitenkin kymmenistä tuhansista pakkokeinoista vuodessa. Niiden valvonta jää kuitenkin esimiestyön ja koulutuksen varaan. Mutta siihen ei enää voi tyytyä, että laillisuusvalvonta yritetään hoitaa tulosohjauksella, vaan siihen täy-

tyy olla aivan oma tapansa toimia ja raportoida. Näiden asioiden täytyy olla laillisessa mallissa, eivätkä ne ole mitään muodollisuuksia.

Salminen ei silti usko keskustelun telepakkokeinojen käytön valvonnasta leimautuvan poliisin arvostusta kansalaisten keskuudessa. Useat ihmiset ajattelevat, ettei heidän puhelinkeskusteluissaan ole mitään kuunneltavaa kenellekään.

PAINO PERHEVÄKIVALTAA JA OMAISUUSRIKOSTEN SELVITTÄMISEEN

Salminen kertoo aloitta-neensa työn kokoamalla listaa asioiden nykytilasta ja

Turvakodit ovat tärkeitä, mutta se toinen osapuolihan siinä tarvitsee toisenlaisen toimintalinjan.

RIIKKA KOSTAINEN

Poliisiylijohtaja Markku Salminen ei usko telepakkokeinokeskustelun leimaavan poliisin arvostusta kansalaisten keskuudessa.

tavoitteista. Ensimmäisenä listassa on ministeriön poliisiosaston uudelleenorganisointi, sillä painotukset ovat muuttuneet. Tämä ei niinkään näy heti ulospäin, mutta hän uskoo "ihmisenkokoisilla" toimenkuvilla olevan vaikutusta poliisitoiminnan laatuun.

Konkreettisia suomalaisen turvallisuutta koskettavia asioita puolestaan ovat esimerkiksi tavoitteet vähentää liikennekuolemia ja henkiriikoksia. Jälkimmäisessä erityisenä piirteenä on hänen mukaansa kossu, kesä ja perheväkivalta.

– Olen alustavasti selvittellyt mahdollisuutta lisätä

ja systematisoida poliisin ja sosiaaliviranomaisten yhteistyötä, koska vanhalla "viideltä saunaan ja kuudelta putkaan" -menetelmällä jännitteet saattavat vain lisääntyä. Olen katsonut mielenkiinnolla esimerkiksi Espoon Lyömättömän Linjan konseptia, jossa miehillekin luodaan sosiaalinen tukiverkko. Turvakodit ovat tärkeitä, mutta se toinen osapuolihan siinä tarvitsee toisenlaisen toimintalinjan. Järjestelmä on paljon parempi, jos tilanteeseen tapahtuu todellinen interventio.

Toinen kansalaisia konkreettisesti koskettava tavoite on omaisuusrikosten selvi-

tystason parantaminen.

– Näyttää, että niiden selvitystaso on lähtenyt nousemaan vuoden 2003 Rikostutkinnan tila -raportin jälkeen. Viime vuonna DNA-rekisterijärjestelmästä saatiin jo parituhatta hittiä eli tuntematonta tekijää kiinni. Lisäksi niin sanottu tekijäkeskeinen tutkintamalli on johtanut joillakin alueilla rikollisuuden merkittävään vähenemiseen. Kannattaa huomata, että suurin osa esimerkiksi varkausrikoksen selvitysprosentista muodostuu sellaisista rikoksista, joissa tekijä on otettu kiinni jo tekoaikalla. Jos selvitystasossa tapahtuu muutaman-

kin prosentin nousu, se tapahtuu juuri pimeissä rikoksissa, Salminen kertoo.

– Yritämme kehittää myös tutkinnan mittareita. Ensin selvitämme alueelliset erot, minkä jälkeen voidaan katsoa, onko menetelmissä tai jossakin muussa sellaisissa tekijöitä, joihin voidaan puuttua.

PALVELUPERIAATE TÄRKEÄ TOIMINNASSA

Markku Salminen yrittää huolehtia myös palveluperiaatteen toteutumisesta. Ensinnäkin on tärkeää, että rikosilmoitukset voidaan tehdä mahdollisimman kevyesti, esimerkiksi internetin kautta. Sen hyödyntämistä kehitellään muutenkin. Poliisi avaa pian nettisivut, joilla etsitään valokuvien ja poliisilla olevien tietojen selvitystä pimeisiin rikoksiin, kuten varastettuihin ajoneuvoihin. Tällaisessa palvelussa poliisi-yhteistyö toimii hänestä mahdollisimman suuressa yhteistyössä. Tietenkin samalla täytyy harkita toiminnan rajat ja netin täytyy olla linjassa muun tiedottamisen kanssa.

Palveluperiaatteeseen kuuluu myös vakuustakavarikkojen suorittaminen, jolla turvataan asianomistajien korvausvaateet. Vakuustakavarikoilla on merkitystä erityisesti suurissa talousrikoksissa.

– Lisäksi palveluperiaatteeseen kuuluu harvaan asuttujen seutujen poliisipalvelujen turvaaminen. Po-

Poliisi on ainoa poliisikulttuurin kehittäjä. Siinä keskeinen työkalu on palaute – olkoon se kansalaispalautetta, lainvalvontapalautetta, yliopistokeskustelua tai median kirjoittelua.

→ liisipiirissä ajomatka hälytys-tehtävissä voi olla sata kilometriä. Poliisimiesten määrää lisäämällä ei siis välttämättä saavuteta tehoja, mutta ehkä siihen päästäisiin täydellisellä lähimmän partion periaatteella – tulkoon partio sitten naapuripiirin alueelta tai liikkuvasta poliisista.

RANGAISTUKSET EIVÄT SOVI SUORITTEEKSI

Poliisi voisi tehdä reagoivan, sakkoja jakavan työn sijaan enemmän valistustoimintaa ja ennaltaehkäisevää valvontaa, Salminen linjaa.

– Viime syksyn pimeydessä huomasin usein töihin lähtiessäni Keravalla, että koululaisilta puuttuivat kultaaltaan heijastimet ja pyöräilykypärät. Siinä tuli väkisin mieleen, että sakkojen jakamisen sijasta yksi käynti koululla voisi olla paljon tehokkaampi liikenneonnettomuuksien estämiseen. Eihän koululaisille sakkoja pidä antaa, mutta kotiin voisi lähettää lapun ja pyytää kuittaamaan.

Poliisi ei saisikaan pitää ainoana suoritteena vangittujen tai jaettujen sakkojen lukumäärää, vaan suorite on todellinen turvallisuuden tila. Salminen ottaa yhden esimerkin.

– Amfetamiinia tuodaan Virosta, jossa sitä valmistetaan isoissa tehtaissa. Kuriirin avulla se tulee Suomeen. Täällä on levitys- ja perintöorganisaatio ja seurauksena

muun muassa laaja varkausrikollisuus ja tartuntatautien leviäminen. Ei silloin suoritteena voi pitää takavarikkoa tullissa. Rikosoikeudellisen järjestelmän painopistettä pitäisi saada ulkomaille ja jakeluorganisaation lisäksi pitäisi kiinnittää huomiota käyttäjäportaaseen sekä siihen, että käyttäjien hoitoonohjausjärjestelmä on optimaalinen.

UUSINTARIKOLLISUUDEN MITTAAMINEN ONGELMALLISTA

Suomalainen kriminaalipoliitikka on kansainvälisesti ottaen lievää. Päälinjasta ei myöskään ole Markku Salmisen mielestä syytä poiketa.

– Kysyin vankeinhoidon puolella, kuinka kova rangaistuksen pitää olla, että se tekisi entiset teot tekevämmiksi. Vankeinhoidossa yritetään korostaa yhteiskuntaan palaamisen näkökulmaa. Mitä ankarampi järjestelmä on, sitä syvemmin se vaarantaa yhteiskuntaan palaamisen. Joskus olen sanonut, että jokaiseen monimutkaiseen ongelmaan on yksinkertainen ratkaisu – joka on aina väärä. Tämä pätee myös ongelmaan nimeltä rikollisuus.

Salminen on arvostellut Sisäisen turvallisuuden ohjelman tavoitteita vähentää uusintarikollisuutta. Yksi riski on, että poliisin DNA-rekisterijärjestelmä oikeastaan pyrkii lisäämään usin-

tarikollisuutta, sillä sieltä löytyy vain aiemmin rikoksen tehneitä. Uusintarikollisuuden alenemiseen puolestaan vaikuttavat hänen mukaansa eniten vankien kuolleisuus ja ulkomaalaisten vankien määrä. Ulkomaalaisten karkotetaan ja vankien keskimääräinen elinikä on nyt 43 vuotta. Jos sairaanhoito jää vielä vähemmäksi, se alentuu vieläkin. Tätä kautta tapahtuva uusintarikollisuuden vähentäminen ei voi olla valtion tavoite. Nämä ovat eräitä esimerkkejä numeroilla mittamisen ongelmista.

– Olen kritisoinut myös sitä, että uusinta-sana liitetään ainoastaan vankeusrangaistukseen, vaikka myös sakkoja ja muita rangaistuksia uusitaan. Kaikilla rangaistuksilla pitäisi olla sama erityisestävä vaikutus rikolliseen käyttäytymiseen. Jos rangaistuksella tai rikosoikeudellisella järjestelmällä ei ole mitään merkitystä, pitäisikö silloin mennä näihin ajoneuvon väliaikaisiin takavarikkoihin ja hakea todellista vaikutusta rikollisuuteen muualta. Esimerkiksi hoitoonohjaus ja sosiaalityö yleensä voisivat olla sellaisia keinoja, joilla vankilukua saataisiin alas päin, hän pohtii.

YHTEISTYÖ ALALLA LISÄÄNTYNYT

Eri viranomaisten välisen yhteistyön kehittäminen on ollut tärkeä kriminaalipoliit-

nen linjaus.

– Perinteinen poliisi-tulli-rajayhteistyö, jossa nyt on vankeinhoitokin mukana, alkaa vähitellen toimia. Erityisesti tästä on hyötyä laajojen rikossarjojen ehkäisyssä. Vankilan muurit kun eivät ole este ammattimaiselle, johdetulle rikollisuudelle. Vankeinhoidon turvallisuus on puolestaan parempi, kun toiminta erityistilanteissa on suunniteltu poliisin kanssa ennalta, Salminen mainitsee esimerkkinä.

Yhteistyön lisääntymistä ilmentää hänestä myös se, että ihmiset huolehtivat ammattitaidostaan yhä enemmän virkakierron avulla.

– Olen valmis kehittämään sitä, että toisaalta poliisiin saadaan ulkopuolista näkökulmaa ja toisaalta yhteiskunnassa ymmärrystä siihen tapaan, jolla poliisi toimii. Poliisi on ainoa poliisikulttuurin kehittäjä. Siinä keskeinen työkalu on palaute – olkoon se kansalaispalautetta, lainvalvontapalautetta, yliopistokeskustelua tai median kirjoittelua. ■

Tallinnan keskustan pohjoisen poliisipiirin johtamiskeskus. Sinne tulevat kaikki piirin alueelta hätänumeroon 110 soitetut puhelut ja siellä seurataan myös kaikkia alueen turvakameroita.

■ REGINA JÄRG

Taskuvaras metsästää Tallinnassa tarkkaamattomia

Tallinnassa taskuvarkauksia yritetään ehkäistä yhteistyön avulla. Poliisi esimerkiksi kouluttaa ruokapaikkojen ja kauppojen henkilökuntaa sekä oppaita. Vanhassa kaupungissa on myös käynnistetty naapurivalvontaa muistuttava yhteistyöhanke poliisin, yritysten ja puhelinyhtiön kesken.

Virossa poliisi pyytää silloin tällöin päivälehdissä apua ihmisiltä valokuvassa olevien henkilöiden tunnistamiseksi. Usein avunpyynnön takana on lompakon tai käsilaukun varkaus. Esimerkiksi kesällä pyydettiin apua varkaiden löytämiseksi tapauksessa, jossa kahvilassa ystävättärensä kanssa keskustelleelta naiselta varastettiin käsilaukku. Käsilaukussa oli

uhrin puolison pankkikortti ja kännykkä, josta varkaat löysivät pankkikortin tunnusluvun. Kortin automaattinoston raja oli lisäksi pankin suositusta korkeampi, ja varkaat saivat nostettua 50 000 kruunua (noin 3 200 euroa).

Tässä tapauksessa olivat kaikki tämän tyyppistä varkautta helpottavat tekijät mukana: uhrin tarkkaamattomuus, pankkikortin tunnuslu-

vun liian helppo piilopaikka ja liian korkea käteisen nostoraja. Lisäksi kyseessä oli taitava varaspariskunta, joka leikkimällä rakastunutta paria vältti uhrin huomion.

VAARALLISIMMAT PAIKAT BAARIT JA KAHVILAT

Tallinnan keskustan pohjoisen poliisipiirin johtavan konstaapelin **Märt Kõrgmaan** mukaan usein luullaan, että eni-

ten varkauksia tapahtuu kaduilla tai julkisissa kulkuvälineissä. Mutta jos analysoidaan kaikkia Tallinnan keskustassa poliisin tietoon tulleita taskuvarkauksia selviää, että eniten niitä tapahtuu erilaisissa ruokapaikoissa, baareissa ja yökerhoissa. Ruokapaikoissa taskuvarkauksista tapahtuu kolmasosa, kaduilla ja julkisissa kulkuneuvoissa puolestaan neljäsosa. Katuvarkaudet ovat

Taskuvarkauksia on mahdollista ehkäistä mietityn ja systemaattisen yhteistyön avulla.

➔ huomion keskipisteessä sen takia, että usein uhrina on turisti.

VARKAUKSIEN UHRITYYPIT

Körgmaan mukaan taskuvarkaiden uhrin voidaan luokitella kolme perustyyppiin:

Säästäväinen eläkeläisturisti on ollut ja on edelleen pääuhuri. He kävelevät lyhyen matkan satamasta keskustaan tai takaisin ja yrittävät ostaa tavaraa mahdollisimman halvalla tietämättä sen huonosta laadusta. Heidät on aika helppo pysäyttää esimerkiksi tarjoamalla halpaa savukekartonkia (jota myyjällä ei ole olemassakaan) tai kysymällä kelloa.

Virolaisista varkaan tavallimmat uhrin ovat julkisella kulkuneuvolla torille tai kauppakeskukseen matkustavat.

Huvittelijat ovat toinen yleinen uhriryhmä. Näitä ovat mm. miesturistit, jotka tulevat Tallinnaan juhlimaan halvalla ravintoloissa tai huvittelemaan ilotyttöjen kanssa. He saattavat tuhlat ravintoloissa tuhansia kruunuja, mutta säästävät sitten alle sadan kruunun taksimatassa. Humalainen turisti, joka kulkee kadulla yksin tai toisen samanlaisen kanssa ja josta huomaa, että hänellä voi olla rahaa, on myöhäisillan taskuvarkaille ja ryöstäjille täydellinen makupala.

Sellaiset miehet ovat myös eräiden prostituoitujen suosikkiuhreja. Nämä lähtevät humalaisen asiakkaan mukaan

yöpymispaikkaan ja asiakkaan nukahdettua ottavat mukaan kaiken arvokkaan, minkä löytävät.

Virolaisista miehistä tähän riskiryhmään kuuluvat ns. billettäjät, jotka kulkevat tavallisesti perjantaisin ja lauantaisin baarista baariin ja yökerhosta yökerhoon ja jotka ovat vahvassa humalassa.

Muuten tarkkaamaton mies tai nainen on kolmas uhrityyppi. Tällainen ihminen ei huolehdi tavaroistaan ja kantaa esimerkiksi avonaista käsilaukkaa selkäpuolella, usein niin että lompakko tai kännykkä näkyy jo kauas. Usein tällainen henkilö ripustaa takkinsa tai käsilaukunsa kahvilassa tai ravintolassa taakseen tuolin selkänojalle ja keskittyy keskusteluun ystävänsä kanssa tai juomien ja ruokien nauttimiseen. Varkaan ei ole vaikea ottaa lompakkoa tai kännykkää huolettomasti jätetystä laukusta tai takin taskusta ja poistua ne mukanaan.

Tähän riskiryhmään voi laskea myös julkisissa kulkuneuvoissa matkustavat koululaiset, joilla kännykkä tai lompakko on repun ulkotaskussa.

VARKAUKSIEN KULKU ON SAMANKALTAINEN

Varas pysäyttää valitun uhrin kadulla jollain tekosyillä. Tavallisesti taskuvarkaat toimivat kadulla ja julkisissa kulkuneuvoissa porukalla, ruokapaikoissa ja muissa sisätiloissa he voivat toimia myös yksin.

Yleensä varkaat yrittävät saada toivotun esineen hal-

tuunsa mahdollisemman salaisesti ja huomiota herättämättä. Jos varkausyritys huomataan, väkivallan käyttäminen riippuu yleensä siitä, kuinka vastustuskykyisiksi varkaat arvioivat uhrinsa – iäkkään tai vahvassa humalassa olevan henkilön kohdalla he eivät epäröi lyödä saattaakseen tekonsa loppuun. Ruokapaikoissa ja julkisissa kulkuneuvoissa varkaat eivät käytä väkivaltaa.

Enemmistö Tallinnan keskustan taskuvarkaista on venäjänkielisiä 20–45-vuotiaita miehiä. Osa heistä osaa muutamain lauseen myös muita kieliä, esimerkiksi osaa kysyä kellonaikaa suomeksi tai sanoa, että ihmisellä on hienot housut ja kysyä, mistä turisti on sellaiset ostanut. Tällaisten harhautusten avulla yritetään hajottaa huomio lompakon varastamiseksi. Ruokapaikoissa toimii myös naisvarkaita, hekin enimmäkseen venäjänkielisiä.

Varkaat myös tietävät hyvin, milloin laivat ja turistibussit liikennöivät. He liittyvät turistien joukkoon ja alkavat varastaa heiltä.

Märt Körgmaan mukaan ei voi sanoa, että kaupungin taskuvarkaiden kesken olisi tehty sopimuksia ”työskentelyalueista”, mutta jonkinlaista erikoistumista heillä on joko kadulla, julkisissa kulkuvälineissä tai ruokapaikoissa toimimiseen. Jossain määrin samat taskuvarkaat voivat toimia kahdessa viimeisessä paikassa. Lisäksi useat katuvarkaat ovat aloittaneet ”uransa”

julkisissa liikennevälineissä, tosin silloinkin keskittyen turisteihin.

HELPOMPI EHKÄISTÄ KUIN SELVITTÄÄ

Rikoksena taskuvarkaus on aika vaikea selvittää, koska harvoin varkauden uhrilta saadaan riittävästi todisteita. Käteistä ei voi tunnistaa, ja muista tavaroista varkaat yrittävät päästä mahdollisimman nopeasti eroon. Myös todistajien löytäminen tapauksille on vaikeaa tai mahdotonta. Kaupungin turvakameroista voi olla apua, mutta useimmiten myös varkaat tietävät niiden sijainnin ja välttävät toimimista niiden alueella.

Silti taskuvarkauksia on mahdollista ehkäistä huolellisesti mietityn ja systemaattisen yhteistyön avulla. Ehkäisutyöhön liittyvät lehdissä säännöllisesti ilmestyvät artikkelit ja Tallinnan keskustaan sijoitetut varkausriskialueesta varoittavat kyltit. Samoin jatkuvasti koulutetaan julkisten ruokapaikkojen ja kauppojen henkilökuntaa. Työntekijä varoittaa kohteliaasti, jos jonkun tavarat ovat jääneet helposti varastettaviksi.

Märt Körgmaa kertoo, että poliisi on säännöllisesti osallistunut oppaiden ja matkailuyritysten edustajien koulutus- ja infopäiville. Yhteistyön eri toimijoiden välillä tulee olla pysyvää, sillä kertakeskustelusta tai yhdestä koulutuspäivästä ei ole paljon hyötyä. Ehkäisyssä on käytetty myös etsintäkuulutettujen tai tuomittujen taskuvarkaiden kuvia

ilman henkilötietoja. Tästä on usein saatu hyvää palautetta ja taskuvarkaus on selvinnyt. Aktiivisen yhteistyön avulla on saavutettu huomattava varkauksien väheneminen.

Märt Kõrgmaa kertoo, että ennakkotietojen mukaan varkauksien määrä laski Tallinnassa hieman vuonna 2004. Entistä enemmän poliisille ilmoitettuja taskuvarkausrikoksia on tehty julkisissa kulkuvälineissä ja ruokailupaikoissa (ja huomattavasti laajemmalla alueella kuin ennen). Kaduilla tehtyjen taskuvarkauksien määrä puolestaan on laskenut, samoin turistien suosiman vanhan kaupungin ruokailupaikoissa tehtyjen taskuvarkauksien määrä.

YRITYSVALVONTAA KEHITETTY

Tallinnan vanhassa kaupungissa kolmella alueella on käynnistetty Naapurivalvonnan (NGO Naabrivalve) aloitteesta yritysvalvontahanke "Ärivalve" poliisin, yritysten ja puhelinyhtiö Radiolinjan kesken. Naapurivalvonta-

yhdistyksen puheenjohtaja **Tarmo Vaik** kertoo, että projektin idea lähti yrityksille tehdystä kyselystä.

Monet vanhan kaupungin yrittäjistä olivat huolestuneita kaupungin turvallisuudesta ja rikollisuuden pelko oli huomattava. Projektin tavoitteena on yritysten omaisuuden ja asiakkaiden turvallisuuden parantaminen, mm. varoittamalla yhteistyökumppaneita ja asiakkaita taskuvarkauksista. Kaikkien yhteistyökumppaneiden, kauppojen, ravintolojen, baarien ja yökerhojen, oviin tai ikkunoihin on liimattu myös Ärivalven tarra.

Lisäksi Radiolinjan kanssa on luotu oma kommunikatiiväline NAPS (suomeksi naapurivalvonnan henkilökohtainen kommunikaatiotratkaisu). Radiolinja tarjoaa yrityksille NAPS-hälytysjärjestelmän ja edullisempia viesti- ja puheluhintoja. Järjestelmän avulla yritys voi lähettää nopeasti tietoa varkaista muille projektissa mukana oleville yrityksille. Kun kaikkia varoitetaan samanaikaisesti, ehkäistään tunnettujen varkaiden mahdollisuuksia toimia toisessa paikassa huomaamattomasti. Kaikki viestit menevät suoraan myös poliisille ja tallennetaan tilastointia tai mahdollista todistekäyttöä varten. Kõrgmaa kertoo, että poliisille on ollut viesteistä hyötyä ja arvioi hälytysjärjestelmän toimivan hyvin.

Kõrgmaan mukaan poliisin kanssa yhteistyötä tekevien yritysten määrä on noussut ja samalla myös molemman suuntainen tiedonvaihto. Hyvänä esimerkkinä tästä on yhteistyö ravintola Peppersackin kanssa. Ennen sen kolmannen kerroksen Elsebet-kahvilasta pääsi salin läpi suoraan rappusia pitkin ulko-ovelle. Ny-

kyään sisään- ja uloskäynti on baaritskin vieressä, ravintolahenkilökunnan silmien alla. Tulos: ennen keskimäärin 4 varkautta viikossa, läpikulun sulkemisen jälkeen seuraavan kuuden kuukauden aikana vain yksi ainoa varkaus.

TALLINNAN POLIISIN TOIMET TASKUVARKAUKSIEN EHKÄISYSSÄ

Järjestyspoliisi on huomattavasti vähentänyt katukaupan käyntisääntöjen rikkojien määrää tiiviissä yhteistyössä keskustan paikallishallinnon kanssa. Hyvän tiedonkulun ansiosta poliisilla on tietoja kaikista hyväksytyistä katukaupustelun luvista. Luvaton kaupustelu on kielletty ja saakoilla rangaistava teko.

Rikosyksikkö on tehnyt enemmän suunniteltuja poliisioperaatioita, jotka ovat saaneet aikaan muutoksia rikosten tekemisen tiheydessä ja ajankohdissa. Varkaista ja heidän tavoistaan on kerätty tietoa, ja sitä on välitetty kaikille poliisioperaatioon osallistuville viranomaisille. Sen ansiosta on saavutettu tilanne, jossa tunnetut taskuvarkaikat eivät osaa epäillä siviiliasuisia poliiseja.

Parempi katutilanteiden tallennustekniikka poliisioperaatioiden aikana on parantanut todistusaineiston tasoa huomattavasti. Sen avulla ovat vähentyneet myös sellaiset tapaukset, joissa poliisi tietää rikoksen tekijän, mutta tuomioon ei ole riittäviä todisteita.

Taskuvarkauksien ehkäisyssä tehdään myös tiivistä yhteistyötä helmikuussa työnsä aloittaneen poliisin ryöstöryhmän kanssa.

Kaikille rikoksesta epäillyille anotaan ja usein myös saadaan tuomarin lupa epäillyn vangitsemiseksi pidem-

mäksi ajaksi. Sen mahdollistaa kerättyjen todisteiden laatu ja määrä.

Poliisin ja julkisuuden yhteistyö on tiivistynyt. Esimerkiksi kaikkiin vanhan kaupungin isoimpiin yökerhoihin ja baareihin on välitetty tietoa tunnetuista varkaista. Näiden paikkojen kanssa pidetään pysyvästi yhteyttä, ja henkilökuntaa koulutetaan tunnistamaan varkauksien vaaratilanteita sekä tarpeen mukaan varoittamaan asiakkaita.

Yhteistyössä paikallisen itsehallinnon, naapurivalvonnan, yritysten ja muiden tahojen kanssa Tallinnan keskustan ja vanhan kaupungin kaduille on pantu varkaista varoittavia kylttejä. Nykyään niitä on noin 20 paikassa. Sen lisäksi esimerkiksi kauppojen oviin ja ikkunoihin on liimattu taskuvarkaista varoittavia tarroja. Niitä löytyy myös julkisista kulkuvälineistä.

Lisäksi tiedotusvälineissä julkaistaan systemaattisesti tietoa varkauksien vaaratilanteista ja neuvotaan, miten varkauksia voisi ehkäistä. ■

Artikkeli perustuu Viron poliisilehden *Politseileht* 3(9)/2004 (www.pol.ee/?id=9377) juttuun ja keskusteluihin konstaapeli Märt Kõrgmaan ja NGO Naabrivalven puheenjohtajan Tarmo Vaikin kanssa. Lisätietoja taskuvarkauksista, katurikollisuudesta ja Ärivalve-projektista löytyy Viron poliisin www.pol.ee ja NGO Naabrivalve www.naabrivalve.ee kotisivuilta.

Kirjoittaja on suunnittelija rikosentorjuntaneuvoston sihteeristössä.

Projektiin osallistuvien yritysten: baarien, kauppojen ja yökerhojen oviin tai ikkunoihin on liimattu tällainen tarra.

Väkivallan vähentämisen ohjelman luonnos luovutettiin

Rikksentorjuntaneuvoston valmisteleva ohjelmaehdotus vakavan väkivallan vähentämiseksi luovutettiin tammikuussa oikeusministeri Johannes Koskiselle. Tavoitteena on vaikuttaa niin humalahakuiseen juomiseen ja syrjäytyneisiin väkivallan käyttäjiin ja uhreihin kuin madaltaa kynnystä puuttua parisuhdeväkivaltaan ja ehkäistä työssä koettua väkivaltaa. Keskeistä on henkirikosten vähentäminen. Ehdotus on laajalla lausuntokierroksella.

Ohjelma on tarkoitettu valtioneuvoston 1999 hyväksymän kansallisen rikksentorjuntaohjelman ja syyskuussa 2004 hyväksymän sisäisen turvallisuuden ohjelman rinnalle. Tavoitteena on, että väkivallan ehkäisy otettaisiin laaja-alaisesti huomioon kaikessa paikallisessa turvallisuussuunnittelussa. Väkivallan vähentäminen on asetettu tavoitteeksi hallitusohjelmassa.

Suomessa ei käytetä väkivaltaa juurikaan enemmän kuin läntisissä teollisuusmaissa keskimäärin. Rungas henkirikollisuus on kuitenkin keskeinen suomalaista väkivaltaa Länsi-Euroopan maista erottava piirre.

Viisivuotiskautena 1999–2003 Suomessa kuoli väkivaltaisesti keskimäärin 134 henkeä vuodessa, mikä on 2,6 kuollutta 100 000 asukasta kohden. Ehdotuksessa esite-

tään hallituksen tavoitteeksi vähentää väkivaltaisia kuolemia pysyvästi alle sataan vuodessa vaalikauden loppuun mennessä. Tavoite tarkoittaisi noin 2 kuollutta 100 000 asukasta kohden. EU:n nykyinen keskiarvo on 1,3 kuollutta 100 000 asukasta kohden.

Ohjelmassa korostetaan erityisesti naisten väkivaltaisten kuolemien vähentämistä. 1999–2003 väkivaltaan kuoli keskimäärin 39 naista vuodessa eli 1,4 kuollutta 100 000 naista kohden. Vastaava EU:n nykyinen keskiarvo on 0,75. Hallituksen tavoitteeksi ehdotetaan EU:n keskiarvon saavuttaminen mahdollisimman pikaisesti.

Ehdotuksessa on arvioitu, että väkivallasta aiheutuu vähintään 850 miljoonan euron kustannukset vuodessa. Näistä noin 270 miljoonaa aiheutuisi julkiselle sektorille, noin 180 miljoonaa tuotan-

non menetyksistä ja 400 miljoonaa euroa uhrin kokemista vammoista ja muista haitoista.

JUOMATAPOJEN MUUTTAMISEEN PYRITÄÄN

Suomalaiselle väkivallalle on ominaista voimakas yhteys humalahakuiseen alkoholin käyttöön. Ainakin kahdessa kolmesta väkivaltilanteesta joko tekijä, uhri tai molemmat ovat päihtyneitä. Ohjelmassa ehdotetaan runsaasti toimia yleensä alkoholinkulutuksen ja erityisesti humalakulutuksen vähentämiseksi. Lisäksi ehdotetaan toimia, jotka vaikuttaisivat alkoholin nauttimistilanteisiin siten, että todennäköisyys väkivaltaan niissä vähentyisi.

Kysymys on paljolti sosiaali- ja terveysministeriön kokoaman Alkoholiohjelman ja nykyisen lainsäädännön mukaisista käytännön muu-

toksista, joilla toivotaan käynnistettävän laajempi kulttuurinen muutos juomatapojen muuttamiseksi vähemmän humalahakuisiksi. Monia yksittäisiä toimia yhdistää ajatus edistää sosiaalista vastuuta ja valvontaa alkoholin käytössä ja käyttötilanteissa.

Esimerkiksi anniskeluluvanvalvontajien pitäisi edistää asiakkaidensa turvallisuutta sekä ehkäistä humalahakuisia juomista ja väkivaltilanteita kokonaisvaltaisesti yhteistyössä henkilökunnan, viranomaisten ja lähiyhteisöjen kanssa. Kuntien turvallisuussuunnitelmissa puolestaan voitaisiin kehittää vastuullisen isännöyden ja emännöyden käytäntöjä ja korostaa sosiaalisen valvonnan ja vastuunkantamisen tärkeyttä.

Henkirikosten vähentämiseksi ehdotetaan esimerkiksi asean hallussapitoluvan ny-

Ohjelmaehdotuksessa todetaan, että väkivaltaisen viihteen vaikutus lapsen käyttäytymiseen ei ole yleisellä tasolla suuri, mutta riskiryhmässä sillä on merkitystä.

kyistä johdonmukaisempaa poistamista poliisin väkivaltaisiksi ja alkoholisoituneiksi tietämiltä henkilöiltä. Poliisin pitäisi myös ottaa ainakin tällaisten henkilöiden esittämät tappouhkaukset vakavasti ja ryhtyä uhattua suojaaviin toimiin.

HUOMIO VÄKIVALLAN RISKIRYHMIIN

Keskeistä väkivallan vähentämisessä ovat myös toimet syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja syrjäytyneen väestön yhteiskuntaan kiinnittämiseksi. Ainakin henkirikokset ja muu

vakavin väkivalta kasautuu hyvin voimakkaasti väestöön, jolla on keskimääräistä vähemmän erilaisia taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä resursseja.

Sosiaalinen vinous koskee yleensä niin väkivallan käyttäjiä kuin sen uhrejakin. Valtionhallinnossa on lukuisia ohjelmia ja toimia syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi. Ehdotuksessa korostetaan, että ohjelmien toteutuksessa pitäisi kiinnittää erityistä huomiota väkivallan riskiryhmiin.

Myös mielenterveyson-

gelmien osuutta väkivallassa painotetaan ehdotuksessa. Niin nuorten väkivaltaisuuden kuin henkirikollisuudenkin taustalla on usein vakavia mielenterveyden ongelmia, joihin asianmukaisesti puuttamalla olisi voitu ehkäistä väkivaltaa.

LASTEN KOKEMAA VÄKIVALLAA EHKÄISTÄVÄ

Lasten ja nuorten käyttämä ja heihin kohdistuva väkivalta on runsasta, mutta aikuisten välistä väkivaltaa keskimäärin lievempää. Tätä väkivaltaa on ehdotuksen mukaan ehkäistävä toisaalta lasten ja nuorten turvallisuuden parantamiseksi sekä siksi, että lapsuudessa ja nuoruudessa opittu väkivaltainen käytös ovat yhteydessä aikuisiän vakavampaan väkivaltaan.

Ohjelmassa on lukuisia ehdotuksia, joilla tuettaisiin vanhemmuutta ja edistettäisiin yhteisöllisyyttä sekä vahvistettaisiin väkivaltakielteisyyttä. Esimerkiksi lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa ja ruumiillista kuritusta pitäisi vastustaa tiedotuskampanjoiden avulla. Medialla ja erityisesti televisiolla on merkitystä myös vanhemmuuden ja kasvatuksen tukemisessa.

Erityisesti suosituksissa korostetaan koulun osuutta väkivallan ehkäisyssä, mutta tarkoitus on ehkäistä väkivaltaa toimien kokonaisuudella, jotka ulottuvat neuvoloissa tapahtuvasta varhaisesta

puuttumisesta väkivallatoumuutta edistävään nuorten vapaa-ajantoimintaan. Myös esimerkiksi kaavoituksessa ja rakennussuunnittelussa olisi pidettävä huolta, että ei synny eristettyjä alueita tai tiloja, joissa kiusaaminen on helppoa.

PAINOPISTE NAISIIN KOHDISTUVASSA VÄKIVALLASSA

Useat ohjelmassa ehdotetut väkivaltaa yleensä vähentävät toimet vähentävät nainiinkin kohdistuvaa väkivaltaa. Keskeistä olisi yleinen yhteiskunnallinen läpäisyperiaate: väkivalta on paheksuttavaa ja rikollista; se ei ole yksityisasia, vaikka uhri olisi tekijän läheinen. Valmiuksia ongelman tunnistamiseen, siihen puuttumiseen, tuen antamiseen ja avun hakemiseen on parannettava kaikilla tasoilla.

Ehdotuksen mukaan tulisi selvittää väkivaltatilanteiden torjumista esimerkiksi lähestymiskiellon elektronisella valvonnalla ja kokeilla hälytyslaitteita väkivallan uhkamille naisille. Väkivallan uhriksi joutuneiden naisten tuki taas olisi varmistettava esimerkiksi turvakotipalvelujen alueellisella saatavuudella ja puhelinneuvonnan riittävytydellä. Vastaava kriisipuhelinpalvelu olisi saatava myös maahanmuuttajanaishille. Ehdotuksessa halutaan selvittää myös mahdollisuuksia korjata lainsäädäntöä tavalla, joka nykyistä paremmin tunnistaisi ja tunnustaisi nai-

Tulevaisuuden pysyvien tulosten saavuttamiseksi tarvittaisiin kulttuurimuutoksia.

→ siin kohdistuvassa väkivallassa usein esiintyvät paheksutavat piirteet.

TYÖSSÄ KOETTU VÄKIVALTA LISÄÄNTYNYT

Naisten työssä kokemana väkivalta on viimeisimpien tutkimusten mukaan väkivallan osa-alue, jossa niin kaikkien väkivaltatapauksien kuin sairaalahoitoa vaativien tapauksien määrät ovat lisääntyneet voimakkaammin. Työväkivalta on samalla myös työturvallisuuskysymys.

Työnantajalla on velvollisuus ehkäistä työväkivaltaa yhtenä työturvallisuusepäkohtana. Työväkivaltaa voidaan ehkäistä työympäristöön vaikuttavin toimin, mutta ehdotuksen mukaan hyvin keskeistä olisi luoda työpaikeille yhteinen tahtotila ongelman vähentämiseksi. Myös näissä rikoksissa tulisi pyrkiä siihen, että niistä nykyistä systemaattisemmin ilmoitettaisiin poliisille.

AUTTAMISKETJUN TOIMIVUUS VARMISTETTAVA

Ehdotuksessa todetaan, että kokonaisuudessaan ohjelma olisi laaja joukko toimia, joista kukin vaikuttaa ehkä vain vähän ja rajattuunkin väkivaltaongelmaan. Tämä on välttämätöntä siksi, että väkivaltaan vaikuttavat tekijät ovat hyvin moninaisia ja monitasoisia.

Kaikki toimet edellyttävät laajaa ja koordinoitua yhteistyötä sekä sovittuja toimintaohjeita ja -käytäntöjä viran-

omaisten ja muiden toimijoiden välillä. Erityisesti tarvitaan sosiaali- ja terveystoimen sekä poliisin yhteistyötä väkivallan ja avun tarpeen tunnistamiseksi. Väkivallan tekijöitä tulisi vastuuttaa ja ohjata hoitoon.

Tulevaisuuden pysyvien tulosten saavuttamiseksi tarvittaisiin ennen kaikkea kulttuurimuutoksia ja välittämisen ilmapiirin vahvistamista. Väkivallan puheeksi ottaminen sellaisissa yhteyksissä, joissa se on perinteisesti jäänyt piiloon, kuten perheessä, muissa lähisuhteissa ja koulussa, olisi yksi askel.

Ehdotuksen mukaan ohjelman toteutuksen varmistamiseksi rikosentorjuntaneuvoston yhteyteen tulisi perustaa erityinen väkivaltatyötä koordinoiva kansallinen elin. Lisäksi ehdotetaan väkivallan vähentämiseen tähtäävää tutkimusohjelmaa.

EHDOTUS JA TYÖRYHMIEN RAPORTIT NETISSÄ

Rikosentorjuntaneuvoston valmistelema ohjelmaehdotus on juuri lähetetty laajalle lausuntokierrokselle. Tarkoituksena on saada väkivallan vähentämishajelmasta aikaan valtioneuvoston periaatepäätös alkukesällä.

Ehdotusta kansalliseksi ohjelmaksi väkivallan vähentämiseksi valmisteltiin kuudessa alatyöryhmässä. Ohjelmaehdotus ja työryhmien raportit löytyvät rikosentorjuntaneuvoston verkkosivuilta www.rikosentorjunta.fi. ■

■ HEINI KAINULAINEN

Harva raiskaus

Poliisin tietoon tulevat raiskaukset eivät yleensä johda syytteen nostamiseen. Esi-merkiksi vuonna 1998 poliisin tietoon tuli 463 raiskausta tai sen yritystä, mutta syytteitä nostettiin vain 44. Tämä tarkoittaa, että alle 10 prosenttia ilmoituksista johti syytteen nostamiseen. Tuoreessa tutkimuksessa on etsitty syitä sille, miksi vain harvaa raiskausrikosta on käsitelty tuomioistuimessa.

Seksuaalirikoksia koskevia rangaistussäännöksiä uudistettiin vuoden 1999 alussa voimaan tulleella lailla. Tällöin raiskaukset porrastettiin kolmeen eri törkeysasteeseen teon vakavuuden mukaan: raiskaukseen, törkeään raiskaukseen ja lievimpänä tekemuotona sukupuoliyhteyteen pakottamiseen. Uudistuksessa puututtiin myös syyteoikeuteen. Aikaisemmin raiskaus (väkisinmakaaminen) oli asianomistajarikos, jolloin raiskauksen uhrin piti päättää, halusiko hän saattaa tekijän rikosoikeudelliseen vastuuseen.

Uudistuksen tavoitteena oli korostaa yhteiskunnan tarvetta reagoida vakaviin rikoksiin ja helpottaa asianomistajan asemaa. Tästä syystä raiskaus

rikos etenee tuomioistuimeen

ja törkeä raiskaus ovat nykyisin virallisen syytteen alaisia rikoksia, mutta sukupuoliyhteyteen pakottaminen jätettiin asianomistajarikokseksi.

Tarkastelin viime vuoden lopulla valmistuneessa tutkimuksessa, miten uudistus on vaikuttanut raiskausrikosten käsittelemiseen rikosprosesseissa. Käytin aineistona rikosilmoituksia, esitutkimateriaalia, asiantuntijahaastatteluja ja Tilastokeskuksen tilastotietoja.

ILMOITUKSET POLIISILLE LISÄÄNTYNEET

Seksuaalirikosuudistuksen jälkeen poliisille ilmoitettujen raiskausten määrä on noussut (kuvio 1). Vuosina 1999–2003 poliisiin tietoon tuli keskimäärin 535 raiskausta vuodessa. Kehitys saattaa kertoa pikemminkin muutoksesta ilmoitusherkkyudessa kuin todellisuudessa tapahtuneiden rikosten määrän lisääntymisestä. Vuonna 2003 poliisille ilmoitettiin 573 raiskausta tai sen yritystä. Poliisi on pystynyt selvittämään aikaisempaa paremmin raiskauksia. Vuonna 2003 poliisi selvitti 64 prosenttia sille ilmoitetuista raiskauksista, mikä tarkoittaa 367 rikosta.

Poliisi on myös tehostanut selvittämiensä raiskausten ilmoittamista syyttäjälle. Vuonna 2003 poliisi ilmoitti syyt-

täjälle 337 raiskausta eli 92 prosenttia selvittämistään rikoksista. Syyttäjälle ilmoittamatta jätettyjen rikosten määrä on pienentynyt uudistuksen jälkeen selkeästi. Nykyisin poliisi jättää ilmoittamatta syyttäjälle enää noin kymmenesosan selvittämistään rikoksista, kun aikaisemmin se jätti ilmoittamatta lähes kolmasosan.

Raiskausta ei ilmoiteta syyttäjälle esimerkiksi silloin, kun poliisi arvioi, että sitä ei ole todennäköisesti tapahtunut. Ns. ei rikosta -merkinnän käyttäminen on kolminkertaistunut uudistuksen jälkeen, ja myös sen osuus poliisille ilmoitetuista raiskauksista on kasvanut.

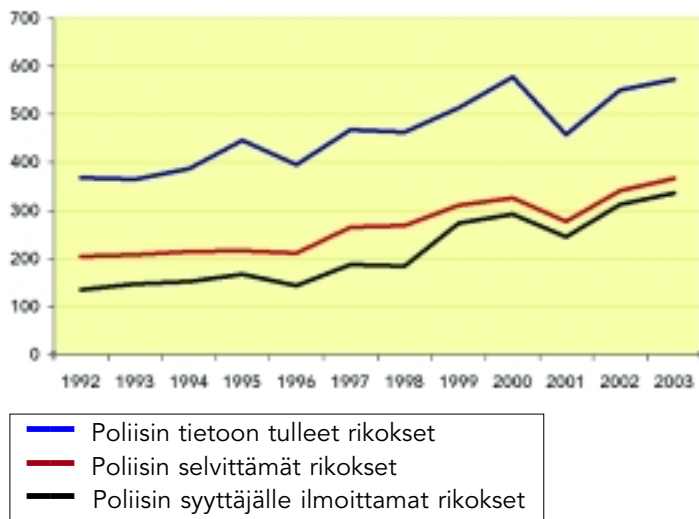
VAIN PIENI OSA JOHTAA SYYTTEISIIN

Poliisille ilmoitetuista raiskauksista edelleenkin vain pieni osa johtaa syytteeseen, vaikka seksuaalirikosuudistuksen jälkeen syytteen nostaminen on yleistynyt (kuvio 2). Myös syytteisiin johtaneiden raiskausten osuus kaikista poliisiin tietoon tulleista tapauksista on kasvanut. Vuosina 1999–2003 nostettiin keskimäärin 81 syytettä raiskauksesta vuodessa. Samaan aikaan raiskaus-syytteiden hylkääminen on lisääntynyt. Ennen uudistusta syytteistä hylättiin keskimäärin 6,3 prosenttia, mutta vuo-

Kuvio 1. Poliisille ilmoitetut raiskaukset, käräjäoikeuksissa päärikoksena syytetyt & tuomitut vuosina 1992–2003.

Kuvio 2. Poliisin tietoon tulleet raiskaukset ja niiden selvittäminen ja syyttäjälle ilmoittaminen vuosina 1992–2003.

sina 1999–2003 hylättiin lähes joka viides syyte (17,4 %). Syytteiden hylkäämisen yleistymisen takia tuomioon johtavien tapausten osuus po-

liisiin tietoon tulleista raiskauksista ei ole juurikaan lisääntynyt, vaikka tuomitujen määrä onkin kasvanut. Vuosina 1999–2003 raiskauksista

TAULUKKO 1.

Tekijän ja uhrin välinen suhde poliisin tietoon tulleissa raiskauksissa vuosina 1998–1999.

	N	%
Intiimi- tai muu läheissuhde	134	13,2
Tekijä ja uhri tuttavii	236	23,2
Tutustumistilanne	251	24,6
Tekijä tuntematon	270	26,5
Muu/Ei tietoa	127	12,5
Yhteensä	1 018	100

Lähde: Tilastokeskuksen keräämä rikosilmoitusaineisto

→ tuomittuja oli keskimäärin 66 vuodessa.

UHRI JA TEKIJÄ TUNSIIVAT TAVALLISESTI TOISENSA

Poliisille ilmoitettiin vuosina 1998–1999 yhteensä noin tuhat raiskausta tai sen yritystä. Raiskauksen uhrin olivat lähes aina naisia, vain neljässä tapauksessa uhrina oli mies. Tekijöiksi epäillyt henkilöt olivat puolestaan lähes aina miehiä.

Raiskauksen uhri ja tekijä tunsivat tavallisesti toisensa, ja tekopaikkana oli uhrin tai tekijän koti. Tuntemattoman miehen päällekkarkauksia oli vain neljännes tapauksista. Lähes puolet poliisille ilmoitettuihin raiskauksista tapahtui tuttavien kesken tai tutustumistilanteissa. Intiimistä tai muusta läheisestä suhteesta oli kysymys 13 prosentissa tapauksista. Tällöin tekijänä oli tyypillisesti raiskauksen uhrin nykyinen tai entinen aviomies tai seurustelukumppani.

ERITYYPISET TAPAUKSET ETENIVÄT ERI LAILLA

Tilastokeskuksen hallussa olevia eri tilastolähteitä yhdistelemällä oli mahdollista seurata, kuinka monesta poliisille

vuonna 1998–1999 ilmoitettua raiskauksesta nostettiin syyte. Tutkimuksessa hyödynnettiin tämän lisäksi rikosilmoituksia, muutamalta paikakunnalta kerättyä esitutkimamateriaalia sekä poliisille, oikeudellisille avustajille ja tukihenkilöille tehtyjä haastatteluita.

Aineistosta erottui kolme erilaista raiskaustyyppiä: tuntemattoman miehen tekemät raiskaukset, tutustumistilanteissa ja tuttavien kesken tapahtuneet raiskaukset sekä läheissuhteissa tapahtuneet raiskaukset. Tutkimuksessa kävi ilmi, että eri raiskausten tutkimiseen liittyi erilaisia ongelmia, mikä selitti myös niiden etenemistä rikosprosessissa. Myös poliisi asennoitui näiden tapausten tutkimiseen eri tavalla.

Tuntemattoman miehen tekemistä päällekkarkauksista nostettiin vain harvoin syytteitä (8 % tapauksista). Syynä tähän oli se, että tuntemattoman tekijän henkilöllisyyttä ei pystytty selvittämään. Tästä syystä rikosteknisen tutkinnan suorittaminen huolellisesti on tärkeää, jotta mahdollisuus tekijän löytämiseksi esimerkiksi DNA-tunnisteen avulla säilyisi. Myös raiskauksen uhrin käyttäminen oikeuslääke-

tieteellisissä tutkimuksissa on yleensä tarpeellista.

Tutustumistilanteissa ja tuttavien kesken tapahtuneista raiskauksista nostettiin syyte joka viidennessä tapauksessa (19 %). Prosessin eteneminen saattoi pysähtyä useasta eri syystä: poliisi ei onnistunut selvittämään rikosta, tapaus luokiteltiin ei-rikokseksi, syyttäjä ei nostanut syytetä puuttuvan näytön takia tai raiskauksen uhri esitti toivomuksen siitä, että rikosta ei käsiteltäisi tuomioistuimessa. Raiskauksen uhri ilmoitti vuonna 1999 joka kuudennessa (17 %) rikosilmoituksessa, että hän halusi vetäytyä tapauksen tutkimisesta.

Parisuhteessa tapahtuneista raiskauksista hieman alle kolmasosa (28 %) johti syyteen nostamiseen. Tällöin rikosnimikkeenä ei välttämättä ollut raiskaus tai jokin muu seksuaalirikos, sillä syyte saatettiin nostaa vain pahoinpitelystä. Myös näissä tapauksissa rikosprosessi keskeytyi useasta eri syystä. Rikosilmoitusaineiston (1999) mukaan uhri esitti 12 prosentissa tapauksista pyynnön siitä, että asiaa ei käsiteltäisi käräjillä. Esitutkiminta-aineistosta löytyi vielä enemmän tällaisia mainintoja.

MONI UHRI VETÄYTY RIKOSTUTKINNASTA

Rikosilmoituksissa oli lukuisia erilaisia mainintoja siitä, että raiskauksen uhri halusi vetäytyä tapauksen tutkimisesta. Vuonna 1999 tällaisia mainintoja oli yhteensä 60, mikä vastaa 11 prosenttia kaikista ilmoituksista.

Häpeä, itsesyytökset, läheisten ihmisten kielteinen suhtautuminen tai pelko tekijää kohtaan ovat esimerkkejä syistä, joiden takia raiskauksen uhri voi haluta vetäytyä

tapauksen tutkimisesta. Myös raiskauksen uhrin tulkinta siitä, miten poliisi on kohdellut häntä esitutkinnassa vaikuttaa uhrin haluun jatkaa rikostutkintaa.

RAISKAUKSEN UHRI TARVIKSEE TUKEA

Raiskauksen uhrin kuulusteleminen on tärkeä osa esitutkintaa, koska häneltä saatavat tiedot ovat välttämättömiä rikoksen selvittämiseksi. Raiskauksen seurauksena uhri saattaa kärsiä raiskaustraumasta, mikä voi vaikeuttaa kuulustelujen onnistumista. Poliisi pystyy kuitenkin omalla käyttäytymisellään vaikuttamaan merkittävällä tavalla kuulustelutilanteeseen.

Poliisin suhtautuminen raiskauksen uhreihin vaikuttaa siihen, miten tehokkaasti rikoksia kyetään selvittämään. Raiskauksen uhrin hienotunteinen kohtelemine on tärkeää paitsi hänen itsensä kannalta, myös rikosprosessin onnistumisen kannalta. Jos raiskauksen uhri kokee, että hänen rikosilmoitustaan ei oteta vakavasti tai että poliisi kohtelee häntä epäasiallisesti, hän saattaa pitää parempana vetäytyä jutun tutkimisesta.

Yksi uhrin turvallisuuden tunnetta lisäävä seikka saattaa olla tukihenkilön käyttäminen. Tämän tutkimusaineiston perusteella uhrilla oli kuitenkin varsin harvoin mukanaan tukihenkilö kuulusteluissa. ■

Heini Kainulainen on tutkija Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa. Kirjoitus perustuu hänen tutkimukseensa *Raiskattu? Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 212 & Tilastokeskus. Oikeus 2004:16.*

Parisuhdeväkivaltaa seulottava äitiys- ja lastenneuvoloissa

Vuosina 2000–2002 toteutettiin äitiys- ja lastenneuvoloissa hanke, jossa etsittiin hyvää tapaa tunnistaa, kohdata ja ottaa puheeksi naisen kokema parisuhdeväkivalta. Sen seulontaan kehitettiin kysymyssarja tutkimustulosten, hankkeessa saatujen kokemusten ja Yhdysvalloissa kehitetyn AAS-mittarin (the Abuse Assessment Screen) pohjalta. Sarja sisältää parisuhdeväkivaltaa ja kumppanin kontrolloivaa käyttäytymistä sekä lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevia kysymyksiä. Parisuhdeväkivallan tunnistamista ja puheeksi ottamista sekä viranomaisten yhteistyötä varten laadittiin myös toimintaohje.

Hanke kuului sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön rahoittamaan naisiin kohdistuvan väkivallan ja prostituution ehkäisyprojektiin (Stakes 1998–2002). Taustana olivat Heiskasen ja Piispan (1998) tutkimustulokset, joiden mukaan avioliiton avoliitossa olevat nuoret naiset sekä naiset, joilla oli alle 7-vuotiaita lapsia, olivat parisuhdeväkivallan riskiryhmiä. Myös äitiyslomalla tai hoitovapaalla olevilla parisuhdeväkivaltaa oli hieman keskimääräistä yleisempää. Neljä naista sadasta ilmoitti väkivallan alkaneen raskauden aikana ja neljä naista sadasta lapsen ollessa alle vuoden vanha. Miehistä kymmenesosa jatkoi väkivaltaa

kumppaniaan kohtaan myös raskauden aikana.

Raskauden aikaista parisuhdeväkivaltaa on selvitelty aikaisemmin erityisesti Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Australiassa, joissa naisista 0,9–20,1 prosenttia joutuu fyysisen väkivallan kohteeksi raskauden aikana. Varhaisimmat tutkimukset keskittyivät usein ainoastaan fyysisen väkivallan selvittelyyn. Euroopassa tutkimuksia on tehty ainakin Ruotsissa, Norjassa ja Englannissa.

Tutkimuksissa on havaittu, että raskauden aikana väkivaltaa kokeneilla naisilla on muita naisia useammin abortteja ja keskenmenoja, ennenaikaisia synnytyksiä, erilaisia raskauteen liittyviä

komplikaatioita, yleisiä terveysongelmia tai keisarileikkauksella tapahtuvia synnytyksiä. Lisäksi raskauden aikaisesta väkivallasta kärsivät naiset tupakoivat, käyttivät alkoholia ja muita huumausaineita useammin kuin naiset, jotka eivät ole kokeneet väkivaltaa. Tutkijat huomauttavat, että työntekijöiden tulee olla tietoisia väkivallan mahdollisuudesta, kun he ottavat puheeksi naisen tupakoinnin ja alkoholin käytön raskauden aikana.

NEUVOLOISSA KYSYTIIN PARISUHDEVÄKIVALLAN YLEISYYTTÄ

Äitiys- ja lastenneuvolat ovat keskeisiä palveluja parisuhdeväkivallan tunnistamisessa

ja puheeksi ottamisessa, sillä Suomessa lähes kaikki raskaana olevat naiset ja pienten lasten äidit käyttävät kunnallisia äitiys- ja lastenneuvolapalveluja. Normaalaraskauden aikana nainen käy äitiysneuvolan vastaanotolla 11–15 kertaa. Lapsen syntymän jälkeen lapsen ja perheen hyvinvointia seurataan säännöllisesti lapsen kouluikänsä saakka. Parisuhdeväkivallan puheeksi ottaminen on nykyaikaista neuvolatyötä ja erityisesti sillä on parisuhdeväkivaltaa ja lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa ennaltaehkäisevä merkitys.

Äitiys- ja lastenneuvoloissa tehtiin kaksi tutkimusta, joissa terveydenhoitajat ja kätilöt haastattelivat struktu-

Neuvolassa tehtyjen haastattelujen mukaan naisista 11 % oli ollut parisuhdeväkivallan kohteena joskus synnytyksen jälkeen lapsen ollessa alle vuoden ikäinen.

LEHTIKUVA / MARJA AIRIO

Äitiys- ja lastenneurolat ovat keskeisiä palveluja parisuhdeväkivallan tunnistamisessa ja puheeksi ottamisessa.

→ roidun lomakkeen avulla raskaana olevia naisia ja pienten lasten äitejä kahden kesken. Äitien nuorin lapsi oli molemmissa tutkimuksissa haastatteluhetkellä korkeintaan yhden vuoden ikäinen.

Ensimmäinen tutkimus vuonna 2000 keskittyi äitiys- ja lastenneuvoissa asiakkaana oleviin naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan yleisyyden ja piirteiden selvittämiseen. Toisella tutkimuksella vuonna 2002 kartoitettiin parisuhdeväkivallan yleisyyttä raskauden ja pienten lasten perhevaiheen aikana. Molemmat tutkimukset tehtiin Vantaalla, Porvoossa ja Palokan terveydenhuollon kuntayhtymän kunnissa Kes-

ki-Suomessa. Ennen tutkimusten suorittamista ja niiden aikana kätilöt ja terveydenhoitajat saivat koulutusta ja työnohjausta.

Parisuhdeväkivallalla tarkoitettiin väkivallalla uhkaamista ja eri asteista fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa. Ensimmäisessä tutkimuksessa haastateltiin yhteensä 1020 naista. Heistä 18 % oli kokenut joskus nykyisessä parisuhteessaan väkivaltaa. Yleisimmät väkivallan muodot olivat liikkumisen estäminen tai kiinni tarttuminen, tönäseminen tai läimäseminen ja väkivallalla uhkaaminen. Naisista kolme prosenttia oli joutunut seksuaalisen väkivallan kohteeksi. Tutkimuk-

sen mukaan 18–24-vuotiaat naiset ja avoliitossa olevat naiset, joilla oli alle 7-vuotiaita lapsia, olivat väkivallan riskiryhmiä. Näihin ryhmiin kuuluvat naiset olivat joutuneet muita useammin väkivallan kohteeksi nykyisessä parisuhteessaan.

Tutkimuksessa naisilta kysyttiin myös kumppanin kontrolloivaa käyttäytymistä, jolla tarkoitettiin erilaista naista eristävää, alistavaa tai pelottelevaa käyttäytymistä. Miehen kontrolloiva käyttäytyminen nosti naisen riskiä joutua fyysisen tai seksuaalisen väkivallan tai väkivallalla uhkaamisen kohteeksi 2,6–10,7-kertaiseksi verrattuna niihin naisiin, joiden puoli-

son käyttäytymisessä ei ollut ilmennyt näitä piirteitä.

Toisessa tutkimuksessa kätilöt ja terveydenhoitajat haastattelivat yhteensä 510 naista. Naisista 11 % oli ollut väkivallan kohteena joskus raskauden aikana. Yleisimmin (76 %) väkivallan tekijä oli nykyinen avio- tai avomies. Entisiä avio- tai avomiehiä väkivallan tekijöistä oli viidennes.

Naisista 11 % oli ollut parisuhdeväkivallan kohteena joskus synnytyksen jälkeen lapsen ollessa alle vuoden ikäinen. Väkivallan tekijöistä 72 % oli naisen nykyinen avio- tai avomies ja runsas neljännes entisiä avio- tai avomiehiä. Sekä raskauden aikana että synnytyksen jälkeen tapahtunut väkivalta oli ollut useimmiten fyysistä.

HAASTATELUA PIDETTÄIN TARPEELLISENA

Naisilta kysyttiin haastattelujen jälkeen, miten he olivat kokeneet väkivallasta kysymisen. Valtaosa naisista koki sen myönteisesti. He pitivät sitä tarpeellisenä ja hyvänä, vaikka asia ei itselle olisi ollut ajankohtainen. Naiset, jotka kokivat väkivaltaa, kommentoivat haastattelua tilannettaan helpottavaksi. Naiset pitivät kysymistä hyödyllisenä myös siksi, että monien läheis-, ystävä- tai tuttavapiirissä oli parisuhdeväkivallasta kärsiviä naisia. Keskustelussa he saivat tietoa väkivallasta sekä tilaisuuden puhua siitä. Muutama nainen koki kysymisen kielteisenä ja

Neuvoloissa on tärkeää tunnistaa parisuhdeväkivallan riskiryhmiä ja kehittää erilaisia tukitoimia erityisesti nuorille raskaana oleville naisille ja pienten lasten äideille.

liian intiiminä ja tungettelevana.

Myös haastattelijat kirjoittivat kokemuksensa haastattelulomakkeeseen. Lisäksi kättilöille ja terveydenhoitajille tehtiin erillinen kysely vuonna 2001. He pitivät kysymistä tärkeänä ja heidän kokemuksensa puheeksi ottamisesta olivat myönteisiä. Ennen haastattelujen alkamista kättilöt ja terveydenhoitajat pohtivat, onko neuvola oikea paikka kysyä, miten aloittaa keskustelu väkivallasta, osaaiko naista lähestyä oikealla tavalla ja onko heillä tarpeeksi tietoa ja taitoa käsitellä parisuhdeväkivaltaa. Heitä myös jännitti, miten naiset reagoivat kysymiseen. Haastattelujen myötä kysyminen helpotui ja alkoi tuntua luonteelta. Naisten haastatteluun suostuminen ja myönteinen suhtautuminen asiaan vakuuttivat haastattelijat kysymisen oikeutuksesta.

HANKKEEN KESKEISIÄ JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Hankkeen tutkimusosioiden johtopäätöksinä oli, että ensiksikin äitiys- ja lastenneuvoloissa on tärkeää tunnistaa parisuhdeväkivallan riskiryhmiä, kehittää erilaisia tukitoimia erityisesti nuorille raskaana oleville naisille ja pienten lasten äideille sekä antaa heille tietoa parisuhdeväkivallasta ja sen luonteesta ja vaikutuksista.

Neuvoloissa tulisi kehittää edelleen erilaisia perheiden tukitoimia, joissa voidaan antaa tietoa tasa-arvoisesta

parisuhteesta ja perhe-elämästä sekä väkivallasta. Näitä voivat olla esimerkiksi perhevalmennus, raskaana olevien naisten ryhmät, äiti-lapsiryhmät, miesten ryhmät sekä isä-lapsiryhmät. Yhteistyömuotoja erityisesti lastensuojelun kanssa tulisi kehittää. Myös poliisin ja neuvoloiden yhteistyö olisi tärkeää esimerkiksi neuvojen saamiseksi.

Toiseksi on tärkeää keskustella naisten kanssa parisuhhteesta ja perheessä vallitsevista tavoista sekä miehen ja naisen rooleista.

Keskustelu kontrollin käyttöön liittyvästä käyttäytymisestä antaa mahdollisuuden parisuhdeväkivallan tunnistamiseen ja puheeksi ottamiseen varhaisessa vaiheessa. Alistavat, eristävät ja pelottelevat käyttäytymispiirteet saattavat olla väkivaltaa ennakoivia merkkejä tai merkkejä tapahtuneesta väkivallasta. Keskeistä olisi keskustella parisuhteen ja perheen riidoista ja mitä niissä tapahtuu sekä kertoa riidan ja väkivallan eroista. Tiedon antaminen väkivallan ja alkoholin suhteesta on tärkeää. Joskus haastateltavat naiset tuntuivat aliarvioivan tai kieltävän tapahtuneen väkivallan vetoamalla miehen humalatilaa. Myös mustasukkaisuudesta keskusteleminen osoittautui tärkeäksi, sillä usein väkivaltaa neutraloitiin sillä.

Kolmanneksi parisuhdeväkivallasta kysymisen tulisi olla äitiys- ja lastenneuvoloissa systemaattinen työtap

ja sen tulisi kuulua neuvoloiden seurantaohjelmiin muiden tarkastusten ohella.

Parisuhdeväkivallasta ja lapsiin kohdistuvasta väkivallasta tulisi kysyä kaikilta naisilta standardoidulla seulontalomakkeella. Seulonnan tulee perustua haastatteluun, jotta tukea tarvitsevat naiset ja perheet voidaan ohjata heille tarkoituksenmukaisiin auttamispaikkoihin. Väkivallasta kysyjän tulisi olla naiselle tuttu työntekijä, jonka luona nainen jatkaa neuvolavastaanotoilla. Tuttu ja luottamuksellinen suhde madaltaa naisen kynnystä kertoa väkivallasta. Väkivallasta kysymiseen ja seulontalomakkeen käyttöön työntekijät tarvitsevat koulutusta, työnohjausta, konsultaatioapua ja koko työyhteisön tukea. Ennen lomakkeen ottamista käyttöön on tärkeää sopia paikallisesti perheiden jatko-ohitorakenne.

Lapsiin kohdistuvasta väkivallasta kysyminen koettiin tärkeänä tutkimuksissa, ja siksi seulontalomakkeeseen on sisällytetty kaksi kysymystä asiasta. Lapsiin kohdistuvasta väkivallasta kysyminen on ennaltaehkäisevää lastensuojelua. Naiseen kohdistuva parisuhdeväkivalta ja lapsiin kohdistuva perheväkivalta liittyvät toisiinsa. Naisen ollessa parisuhdeväkivallan kohteena myös lasten riski joutua pahoinpitelyn kohteeksi kasvaa. Joskus naista pahoinpitelevä kumppani pahoinpitelee myös lapsia. Lisäksi uhrissa väkivallan aihe-

uttama stressi ja traumatisoituminen voi johtaa kärsimättömyyteen lapsia kohtaan ja nostaa väkivallan riskiä myös lasten äidin taholta.

Sosiaali- ja terveysministeriö suosittelee, että äitiysneuvoloissa parisuhdeväkivallasta tulisi kysyä vähintään kerran raskauden kahden ensimmäisen kolmanneksen aikana ja lastenneuvolassa viimeistään lapsen puolivuositarkastuksessa ja sen jälkeen lapsen tasavuositarkastuksissa. Hankkeessa kehitetty parisuhdeväkivallan seulontakysymyssarja on tarkoitettu ottaa valtakunnalliseen käyttöön äitiys- ja lastenneuvoloissa. ■

Kirjoitus perustuu tutkimusraporttiin Sirkka Perttu: Naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta ja sen seulonta äitiys- ja lastenneuvoloissa. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004:6. Raportti sisältää myös äitiys- ja lastenneuvoloille tarkoitettua oppaan. Raportti löytyy sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivuilta www.stm.fi.

Kirjoittaja on projektipäällikkö Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmeniassa.

Nuorisorangaistus ei löytänyt paikkaansa kokeiluaikana

Vuoden alussa nuorisorangaistus otettiin käyttöön koko maassa kahdeksan vuoden alueellisen kokeilun jälkeen. Kokeiluaikana tuomioiden vuosimäärät vaihtelivat huomattavasti (25–100), valikoitumisprosessissa oli ongelmia ja noin joka kolmas toimeenpano jouduttiin keskeyttämään. Ongelmista huolimatta sen tarpeellisuutta ei ole kyseenalaistettu. Hyviksi ominaisuuksiksi ovat osoittautuneet konkreettisuus, intensiivisyys ja mahdollisuus räätälöidä toimenpiteet nuoren yksilöllisiä tarpeita vastaaviksi.

Nuorisorangaistus on 15–17-vuotiaille tarkoitettu ehdolliseen vankeusrangaistukseen rinnastuva avoseuraamus. Sen kesto määräytyy rikoksen vakavuuden mukaan, mutta sisältö räätälöidään nuoren tarpeita vastaavaksi.

Seuraamuksen ongelmat johtuvat suurelta osin siitä, että nuorisorangaistuksen sisään on rakennettu paradoksi: sen piiriin kuuluu rikoksia tekevästä nuorista kaikkein ongelmallisimmat ryhmät, johon on myös kaikkein hankalin vaikuttaa. Tämä merkitsee samalla, että seuraamukselle asetettu tavoite, tulevien rikosten ehkäisy, on vaikea saavuttaa juuri tässä ryhmässä. Kriminaalihuollon piirissä onkin

toisinaan valitelu, että ne nuoret, jotka eniten tarvitsisivat nuorisorangaistuksen kaltaista intensiivistä seuraamusta, eivät kykene sen suorittamiseen.

Rangaistusvalikoimassa tulee kuitenkin olla sisällöllisesti mielekäs ja tuntuva seuraamus myös nuorisorikollisten ongelmaryhmälle. Nuoren kannalta toistuvat ehdolliset vankeusrangaistukset eivät ole tarkoituksenmukaisia. Niin ikään suuri yleisö saa toistuvista ehdollisista oikeuslaitoksen kannalta pulmallisen kuvan rikosseuraamusjärjestelmän hampaattomuudesta.

Nuorisorangaistus otettiin aikanaan kokeiltavaksi lähinnä kolmesta syystä. Nuorten

rikosoikeudelliseen seuraamusjärjestelmään haluttiin: rangaistus, joka osoittaa nuorelle konkreettisella ja tuntuvalta tavalla rikoskäyttäytymisen moitittavuuden; lisäksi, joka estää tai ainakin hidastaa nuoren ajautumista vankilaan; ja seuraamus, jonka sisältö voidaan räätälöidä nuoren yksilöllisten tarpeiden mukaan. Kaikki käyttöönoton syyt liittyivät tavalla tai toisella ehdolliseen vankeusrangaistukseen kohdistettuun kritiikkiin, jonka mukaan se ei merkitse nuorelle käytännössä mitään konkreettista, nuoret kokevat sen lähestulkoon vapauttavana tuomiona ja ehdolliset myös kasautuvat tietyille ongelmanuorille.

UUDESSA LAISSA ONGELMIA RATKAISTU

Uudessa nuorisorangaistuslaissa kokeilussa havaittuja pulmia on ratkaistu.

Kokeilussa käytetystä jaottelusta rikosprosessin aikana laadittavaan alustavaan toimeenpanosuunnitelmaan ja tuomitsemisen jälkeen vahvistettavaan lopulliseen toimeenpanosuunnitelmaan on luovuttu. Syyttäjän on tehtävä aloite toimeenpanosuunnitelman laatimiseen.

Seuraamuksen kaksijakoisuudesta nuorisopalveluun ja valvontaan on luovuttu. Toimeenpanosuunnitelman ehtojen rikkomisen seuraamuksia on monipuolistettu ja tehostettu.

Uudenkaan lain mukaan

Nuorisorangeistus on tarkoitettu tilanteisiin, joissa ehdollinen vankeusrangeistus valvontoi- neen ei ole riittävän intensiivinen seuraamus rikoskierteessä ja sosiaalisissa ongelmissa olevalle nuorelle.

nuorisorangeistusta ei kuitenkaan voida määrätä suoritettavaksi mielenterveys- tai päihdehoitona. Tämä kysymys on edelleen avoinna, kuten myös nuorisorangeistuksen kohderyhmän laajentaminen 18–20-vuotiaisiin.

Nuorisorangeistuksen kesto on 4–12 kuukautta, jona aikana toimeenpanoon kuuluvia tilaisuuksia saa olla enintään kahdeksan tuntia viikossa. Seuraamus sisältää valvontatapaamisia, sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia, yleistä tukea ja ohjausta sekä työn tekemiseen perehdyttämistä.

Tällä hetkellä kriminaali- huollossa ovat viimeistelystä uudet nuorisorangeistuksen sisältöohjelmat. Ne tulevat olemaan: motivoiva keskustelutarja, rikoskeskustelut, sosiaalisiin taitoihin liittyvä ohjelma, suuttumuksen hallintakurssi, liikenneosio, päihdeosio sekä yhteiskunnan perustoimintoja koskeva ohjelma. Jokainen osio koostuu 5–10 kerrasta. Nämä on tarkoin suunniteltu ja strukturoitu etukäteen. Motivoiva keskustelutarja ja rikoskeskustelut kuuluvat jokaiseen nuorisorangeistukseen. Muita osioita käytetään, jos nuoren tarpeet niin edellyttävät.

SELVITYSTEN MERKITYS SUURI VALIKOITUMISESSA

Nuorisorangeistuksen tuomitsemista edeltää sosiaalitoimen laatima nuoren elin-

oloja ja tarkoituksenmukais- ta seuraamusta koskeva henkilö- tutkintaselvitys sekä kriminaali- huollon laatima nuorisorangeistuksen toimeenpanosuunnitelma. Näiden selvitysten merkitystä nuorisorangeistukseen valikoitumisessa ei voi ylikorostaa.

Kokeilun aikana ja edelleenkin eniten askarruttanut kysymys on, miten henkilötutkin- nat ja toimeenpanosuunnitelmat tehdään niin, että ne parhaiten tukevat nuorisorangeistuksen tuomitsemista ja sen täytäntö- npanon valmistelua. Suotavaa olisi, että paikkakunnit- ain sovittaisiin yhteiset peli- säännöt selvitysten laatimi- seen liittyvästä viran- omaisyhteistyöstä.

Nuorisorangeistuksen tuomitsemisen edellytyksenä on, että sakko on riittämätön rangaistus eivätkä painavat syyt vaadi ehdottoman van- keuden tuomitsemista. Lisäk- si sitä on pidettävä perustel- tuna tekijän sosiaalisen sel- viytymisen edistämiseksi ja uusien rikosten ehkäise- miseksi. Ensin mainittu kriteeri koskee rikosteen moititta- vuusharkintaa, jälkimmäinen tekijän henkilöön liittyvää tarkoituksenmukaisuushar- kintaa. Neljä tarkoituksen- mukaisuusharkinnassa huo- mioon otettavaa kriteeriä ovat intensiivisten toimenpi- teiden tarve, uusimisriski, nuoren yhteistyökyky ja seu- raamuksen todennäköinen vaikuttavuus.

ERÄITÄ KOKEILUN TULOKSIA

Kokeilun aikana nuorisoran- gaistuksen tuomitsemista edeltäviä alustavia toimeen- panosuunnitelmia laadittiin jatkuvasti jonkin verran enemmän kuin nuorisoran- gaistuksia lopulta tuomittiin. Yhteensä nuorisorangeistus tuomittiin noin 60 prosentis- sa niistä tapauksista, joissa sitä oli suositettu. Valtaosassa jäljelle jääviä tapauksia pää- dyttiin ankaruudeltaan nu- orisorangeistuksen kanssa samantasoiseen ehdolliseen vankeuteen.

Noin puolet nuorisoran- gaistukseen tuomituista oli aikaisemmin tuomittu ehdol- liseen vankeusrangaistuk- seen.

Ehdollisten vankeusran- gaistusten vuosittainen keski- arvo kokeilussa oli vajaat 300 tuomiota, kun nuorisoran- gaistuksia ja ehdottomia van- keusrangaistuksia tuomittiin vuosittain noin 50 kertaa kumpaakin. Nuorisorangeis- tusta käytettiin siis suunnil- leen yhtä harvoin seura- muksena kuin ehdotonta van- keusrangaistusta. Ehdollinen vankeusrangaistus säilyi ko- keiluajana tärkeimpänä sak- koa ankarampana nuorten seuraamuksena ja ensisijaise- na seuraamuksena nuorten keskivakavassa rikollisuudes- sa. Näin on tarkoitus olla tu- levaisuudessakin: nuorisoran- gaistus on tarkoitettu ti- lanteisiin, joissa ehdollinen vankeusrangaistus valvontoi-

neen ei ole riittävän intensii- vinen seuraamus rikoskier- teessä ja sosiaalisissa ongel- missa olevalle nuorelle.

Koska nuorisorangeistus on tarkoitettu poikkeukselli- sen rikosalttiille nuorille, toimeenpanosuunnitelman rikkomiset olivat sangen yleisiä. Harva nuori suoritti rangaistuksensa täysin moit- teettomasti. Yleisin tapa rik- koa toimeenpanosuunnitel- man ehtoja on ilmoittamaton poissaolo nuorisorangeistuk- seen kuuluvasta tilaisuudesta. Tällä hetkellä kokeilunaikaisten nuorisorangeistusten kes- keytysprosentti on 38.

Noin joka kymmenennes- sä keskeytystapauksessa nu- orisorangeistus muunnettiin ehdottomaksi vankeudeksi. Näissä tuomioissa oli kaikis- sa mukana myös uusia verra- ten vakavia rikoksia. Muut muuntotuomioidut eivät sen si- jaan sisältäneet uusia rikok- sia, vaan koskivat ainoastaan nuorisorangeistuksen aloitta- matta jättämistä tai toimeen- panosuunnitelman rikkomis- ta. Valtaosassa (72 %) tapa- uksia nuorisorangeistus kor- vattiin ehdollisella vankeus- rangaistuksella. Ehdolliseen vankeuteen liitettiin lähes joka toisessa tapauksessa oheissakko. ■

Artikkeli perustuu 2005 syyttäjä- päivillä pidettyyn esitelmään, joka löytyy netistä www.oikeus.fi/vksv.

Rikosten pelosta tarvitaan parempaa tietoa

Pelkokeskustelu uhkaa tutkimuksen puutteiden takia jäädä varsin epämääräiseksi. Vaarana on, että epämääräinen tieto on omiaan vahvistamaan pelkoa ja epävarmuuden tai levottomuuden tunteita ja myös voi antaa tahatonta tukea demagogiaan taipuvaisille puheenvuoroille.

Rikosten pelosta on viimeksi kuluneiden parinkymmenen vuoden aikana julkaistu runsaasti tieteellisiä kirjoituksia, jotka paljolti keskittyvät raportoimaan muutamiin samantapaisiin kysymyksiin saatuja haastatteluvastauksia. Haastattelussa on kysytty mm., kuinka huolestunut vastaaja on jonkin rikoksen uhriksi joutumisesta, taikka miten turvalliseksi vastaaja tuntee olonsa esimerkiksi liikkueessaan kotinsa lähistöllä pimeään tultua. Vastausvaihtoehdot ovat yksinkertaisia, ne ovat muotoa "erittäin huolestunut... ei lainkaan huolestunut" taikka "hyvin turvattomaksi... hyvin turvalliseksi".

Tulokset ovat olleet paljolti samansuuntaisia eri maissa, ja niistä tulkittu yleinen viesti on ollut suunnilleen se, että "pelko" on nykypäivän länsimaissa varsin laajalle levinnyttä. Esimerkiksi uusimmasa suomalaisessa rikosuhritutkimuksessa vuodelta 2003 oli jonkin verran tai erittäin pal-

jon huolissaan olevien osuus vastaajista 35 prosenttia (23 % miehistä, 47 % naisista), kun kysyttiin, miten huolissaan vastaaja oli siitä, että joutuisi väkivallan kohteeksi iltaisin kodin ulkopuolella.

Tällaisten tulosten johdosta on esitetty, että kriminaalipolitiikan tekijöiden tulee käsittää rikosten pelko omaksi itsenäiseksi ja tärkeäksi tulosalueekseen. Vähitellen tämä viesti tuntuu myös menneen perille. Ajatuksen saama poliittinen kannatus ei lopulta ole yllätys, onhan kansalaisten pelkoihin suhtauduttava vakavasti, ja oma poliittinen viesti kannattaa muotoilla tätä ajatusta myötäileväksi.

Kiusallista on, että valtaosa tähänastista pelkomittausta on perustunut varsin pinnalliseen teoreettiseen taustatyöhön. Yleisesti käytettyjen haastattelukysymysten sanamuodot ovat monessa suhteessa hämääviä eivätkä läpäise kohtuulliselle mittarille asetettavia validisuusvaatimuksia

– on siis epäselvää, mitä tällaiset kysymykset mittaavat.

KYSYMYKSIÄ TÄSMENTÄMÄLLÄ UUTTA TIETOA

Brittitutkija **Stephen Farrall** Keelen yliopistosta on syventynyt tähän pulmaan ja koettanut laatia pelon luonnetta ja sisältöä tarkentavia yksinkertaisia muutoksia haastattelukysymyksiin. Hänen arvostelunsa kohdistuu siihen, että yleisesti käytetyt haastattelukysymykset eivät pysty tekemään eroa harvoin ja usein esiintyvän pelon välillä, eivätkä liioin erota toisistaan vähäistä ja intensiivistä pelkoa. Toisin sanoen niin pelon pysyvyys tai pelkotilojen useus kuin pelon voimakkuuskin jäävät tuntemattomiksi.

Farrallin vaihtoehdossa kysymyksiä täsmennetään muutamalla tavalla. Ensiksikin rajataan kysymyksessä tarkoitettu aikaväli viimeksi kuluneeseen vuoteen, aivan kuten yleisesti tehdään rikosten uhriksi joutumista koskevilla haastattelukysymyksissä.

Niiltä, jotka sanovat ainakin joskus tunteneensa olonsa pelokkaaksi koska saattavat joutua rikoksen uhriksi, kysytään seuraavaksi kuinka usein heistä on viimeksi kuluneen vuoden aikana tuntunut tältä. Lopuksi kysytään vielä, kuinka pelokkaaksi vastaaja oli tuntenut olonsa silloin kun tällainen tilanne viimeksi tapahtui.

Tulokset olivat varsin dramaattisia. Ensimmäiseen kysymykseen saatiin suunnilleen saman verran myöntäviä vastauksia kuin aiemminkin käytettyihin kysymyksiin. Englantilaisessa aineistossa noin kolmannes vastasi ainakin joskus viimeksi kuluneen vuoden aikana pelänneensä rikoksen uhriksi joutumista.

Ainakin joskus pelänneistä puolet sanoi että näin oli käynyt 1–4 kertaa vuoden aikana, siis enintään kerran vuosijänneksessä. Toisin sanoen ainakin viisi kertaa vuoden aikana pelkoa tunteneiden osuus putosi alkuperäisistä 37 prosentista 15 prosenttiin. Kaikista vastanneista kaksi

Yleisesti käytetyt haastattelukysymykset eivät pysty tekemään eroa harvoin ja usein esiintyvän pelon välillä, eivätkä liioin erota toisistaan vähäistä ja intensiivistä pelkoa.

prosenttia oli pelännyt jopa 200–365 kertaa. Pelon voimakkuutta koskeva jatkokysymys osoitti, että viimeksi sattuneessa tilanteessa olonsa melko tai erittäin pelokkaaksi tunteneiden osuudeksi jäi 15 prosenttia.

Näin voidaan Farrallin mielestä päätellä ensiksikin, että noin 15 prosenttia väestöstä tunsi olonsa tavallisesta poikkeavassa määrin pelokkaaksi, kun he viimeksi olivat joutuneet kysytyyn tilanteeseen. Kun sitten vähintään viisi kertaa vuodessa olonsa pelokkaaksi tunteneista erotettiin ne, jotka olivat olleet melko tai erittäin peloissaan, jäljelle jää enää 8 prosenttia vastanneista. Tulokset viittaavat siihen, että vain melko pieni osa väestöstä (15 %) oli tuntenut olonsa tavallista pelokkaammaksi viimeksi kulu-

neen vuoden aikana, ja että vain noin puolet heistä (8 % väestöstä) oli kokenut kohonneita pelon tunteita usein (ainakin viisi kertaa) viimeksi kuluneen vuoden aikana.

PELKO EI EHKÄ LUULUN VOIMAKASTA

Tämän perusteella näyttää siis siltä, että pelon insidenssi, siis useus tai pysyvyys, on varsin alhainen. Edelleen käy selville, että pelon intensiteetti, taikka voimakkuus vaihtelee niin, että vain 15 prosenttia väestöstä oli kokenut voimakasta pelkoa. Niinpä alle kymmenesosa väestöstä oli kokenut voimakasta pelkoa myös melko usein.

Tällaiset täsmennykset ovat tärkeitä myös käytännössä, kun rikollisuuden pelkoa käsitellään poliisitoimen ja rikollisuuden tekijöiden

työssä jopa tulostavoitteiden tasolla. Tiedot viittaavat siihen, että pelko ei ole niin laajalle levinnyttä ja voimakasta kuin on saatettu kuvitella. Samoin voidaan näiden tulosten perusteella esittää, että pelkoa koskevaa täsmentävää tutkimustyötä on edelleen syytä tehdä.

Kun kysymyksiä edelleen kehitellään, kannattaisi varmaan kysyä myös jotakin konkreettista "pelon" käyttäytymisvaikutuksista kuten siitä, onko vastaaja pelon takia muuttanut toimintatapojaan taikka varustautunut tai suojautunut jollakin tavalla. Pelkotilojen useutta kannattaisi ehkä myös kysyä "milloin viimeksi" -muotoilulla. Lisäkysymyksiä kannattaisi esittää myös siitä, millainen pelkoa herättänyt tilanne oli. Näin voitaisiin kytkeä pelko konk-

reettisiin tilanteisiin ja myös vastaajan omiin uhrikokemuksiin, onhan voitu osoittaa, että hiljattain uhriksi joutuneet henkilöt ilmaisevat selvästi enemmän huolestuneisuutta tai pelkoa kuin ne joille tällaista ei ole sattunut.

Vielä kannattaisi ehkä tarkentaa pelon sisältöä kysymällä, pelkääkö vastaaja hänelle tärkeiden henkilöiden puolesta sen lisäksi miltä hänestä tuntuu omasta puolestaan. Tämän tyyppisessä Suomessa 1970-luvulla käytetyssä kysymyksessä hävisi esimerkiksi sukupuolten välinen ero, joka henkilökohtaisesta turvallisuudesta keskusteltaessa on aika suuri niin, että naiset ilmaisevat selvästi korkeampia pelkotasoja kuin miehet.

Pitää varmaankin edelleen paikkansa, että pelko tulee ymmärtää rikollisuuden itsenäiseksi tulosalueeksi. Pelko on tärkeä asia, mutta juuri siksi siitä on myös tärkeää saada entistä parempaa tietoa. ■

Stephen Farrall vieraili Suomessa helmikuussa 2005 the Siena Group on Social Statistics -ryhmän konferenssissa, jonka järjestivät Tilastokeskus ja HEUNI. Kirjoituksessa esitellyt tiedot ovat artikkeleista Stephen Farrall & David Gadd: The Frequency of the Fear of Crime, *British Journal of Criminology* (2004) 44, 127–132 sekä Stephen Farrall: Revisiting crime surveys: emotional responses without emotions? OR Look back at anger, *International Journal of Social Research Methodology*, 2004, Vol. 7, No. 2, 157–171.

TAULUKKO 1.

Voimakasta pelkoa edustavien kokemusten yleisyys (%) viimeksi kuluneen vuoden aikana (Englanti, vuonna 2002).

	Ei pelännyt	Pelkäsi, alhainen pelkotaso ¹	Pelkäsi, korkea pelkotaso ²	Yhteensä
Ei kertaakaan viimeksi kuluneen vuoden aikana	65	–	–	65 (602)
Kerran	–	4	3	8 (70)
Kaksi kertaa	–	5	2	7 (61)
Kolme kertaa	–	2	1	3 (27)
Neljä kertaa	–	1	1	2 (20)
Ainakin viisi kertaa	–	8	8	16 (145)
Yhteensä	65	20	15	100 (925)

1) "ei juuri pelottanut" ja "pelotti jonkin verran"

2) "pelotti aika lailla" ja "pelotti erittäin paljon"

Mielenterveysongelmaisille rikoksenteekijöille tukea

Yhdysvalloissa Brooklynin tuomiopiirissä käynnissä kokeilu

Hyvä sosiaalipolitiikka on parasta kriminaalipolitiikkaa – tällä näkemyksellä on Suomessa vahva kannatus. Tavallisesti sen retorisen tehtävänä on korostaa kontrollipoliittisten toimenpiteiden rajallisia mahdollisuuksia vaikuttaa rikollisuuden ”todellisiin” syihin, kuten syrjäytymiseen tai päihdeongelmiin. Tärkeintä on pitää huolta sosiaalisen turvaverkon vahvuudesta.

Yhdysvaltojen tuomioistuimissa on meneillään virtaus, joka on filosofisesti lähellä suomalaista ajattelutapaa. Sen välittömänä tavoitteena ei tosin ole hyvinvointivaltion rakentaminen, vaan sosiaalista tukea tarjoavien palveluiden integroiminen osaksi seuraamusjärjestelmän toimintaa. Jos järjestelmän ylikuormitus todellakin johtuu kollektiivisen turvaverkon aukoista, on loogista yrittää paikata tilannetta ohjaamalla asiakkaita tarkoituksenmukaisen avun piiriin.

Kuvailin tätä ”problem-solving courts” -nimikkeen

alla tapahtuvaa liikehdintää yleiseltä kannalta Haasteessa 1/2002. Ensimmäiset ongelmakeskeiset tuomioistuimet erikoistuiivat päihderiippuvaisten rikoksenteekijöiden käsittelyyn. Tuorein aalto tässä innovaatioiden sarjassa koskee mielenterveysongelmista kärsiviä epäiltyjä. Selostan seuraavassa havaintojani Brooklynin tuomiopiirissä toimivasta kokeilusta, johon kävin tutustumassa marraskuussa 2004.

VAIHTOEHTOINEN SEURAAMUS VANKEUDELLE

Brooklyn Mental Health Court (jatkossa BMHC) valitsee asiakkaansa syytteen ja mielenterveysongelman perusteella. Kysymyksessä on vaihtoehtoinen seuraamus vähintään vuoden pituiselle ehdottomalle vankeusrangautukselle, joten kokeiluun voivat päästä ainoastaan riittävän vakavista rikoksista syytetyt. Myös mielenterveysongelman on oltavan luonteeltaan vakava ja pysyvä (esim. skitsofrenia tai bi-polaarinen

mielialahäiriö).

Syyntakeisuusselvityksen läpäisseet muodostavat valtaosan siitä joukosta, josta asiakkaat valitaan. Myös henkilö itse, hänen omaisensa tai puolustusasianajajansa voivat ehdottaa jutun käsittelyä BMHC:ssa. Viime kädessä asiakkaan kelpoisuus ratkeaa tuomioistuimen klinisen yksikön tekemässä selvityksessä, joka perustuu psykiatrin diagnoosiin ja sosiaalityöntekijän raporttiin.

Sosiaalityöntekijällä on tiedot käytettävissä olevista palveluista, joten hän voi arvioida, onko tutkittavalle asiakkaalle saatavissa tarkoituksenmukaista tukea riittävän nopeasti. Mielenterveysongelmista kärsiville rikoksenteekijöille on tyypillistä moniongelmaisuus, kuten asunnotomuus, somaattiset sairaudet ja päihdeongelmat. Näitä ongelmia ei voida hoitaa tehokkaasti toisistaan riippumatta tai edes hajautetusti.

Kokeiluun hyväksytyin asiakkaan ensimmäinen juridinen askel on syyllisyyden

tunnustaminen (guilty plea), joka määrittelee rikoksen laadun ja siitä koituvan seuraamuksen siinä tapauksessa, että asiakas ei selviydy hänelle laaditusta hoito-ohjelmasta. Tämä järjestely takaa sen, että toimeenpanoa valvovalla tuomarilla on käytettävissä riittävän vahva keppi.

OHJELMASSA PERSOONALLINEN OTE

BMHC:ssa kaikkia juttuja käsittelee yksi ja sama tuomari, **Matthew D’Emic**. Istunto koostuu kerran viikossa käsittelemään eri vaiheissa olevia juttuja. Istuntopäivän aamuna klinisen ryhmän esimies ja avustava juristi esittelevät käsittelyyn tulevat tapaukset ja keskustelevat tuomarin kanssa mahdollisista toimenpiteistä.

Seuraamuksen toimeenpanon jatkuva valvonta on keskeinen elementti kaikkien ongelmakeskeisten tuomioistuinten toiminnassa. Hoidon ja muun tuen lisäksi porkkanaksi tarjotaan lopullisen tuomion alentamista (tai jopa peruuttamista), mikäli asiakas

Hoidon ja muun tuen lisäksi porkkanaksi tarjotaan lopullisen tuomion alentamista, mikäli asiakas osallistuu hoito-ohjelmaan ja suoriutuu kunnialla muistakin vaatimuksista.

Lucille Jackson esittelee tuomari Matthew D'Emicille eteen tulevat tapaukset.

osallistuu hoito-ohjelmaan ja suoriutuu kunnialla muistakin vaatimuksista.

Brooklynissa asiakkaiden edistymistä valvotaan aluksi kahden viikon välein. Jos asiat sujuvat ongelmitta, tapaamisia harvennetaan; loppuvaiheessa tavataan kolmen kuukauden välein. Koko ohjelman pituus on vähintään yhden ja korkeintaan kahden vuoden mittainen.

Tapaamisia leimaa korostuneen persoonallinen ote. Tämä on tuomarin tietoinen valinta. Hänen pyrkimyksensä on luoda kaveritason kontakti ja saada asiakkaat vakuuttuneiksi siitä, että hän on "heidän puolellaan". Jo ennen varsinaista istuntoa sosiaalityöntekijät kertovat tuomarille asiakkaidensa arkielämää koskevia kuulumisia ja antavat vihjeitä puheenaheiksi.

Kliinisen ryhmän esimies, **Lucille Jackson**, mainitsi tuo-

mari D'Emicille, että eräs asiakas oli valmistanut tyttöystävälleen illallisen viikonloppuna. Kun istunnossa tuli kyseisen asiakkaan vuoro, tuomari kysyi häneltä, minkälaisen aterian hän oli laittanut, mikä johti parin minuutin keskusteluun kokkaamisesta.

Osana prosessin kannustavaa luonnetta tuomari D'Emic jakaa hyvin pärjääville asiakkaille välitodistuksia tunnustuksena onnistumisesta. Ohjelmasta "valmistuville" annetaan virallista diplomia muistuttava päästötodistus. Todistukset jaetaan julkisesti istuntojen yhteydessä aplodien saattelemana. Tämän lapselliselta kuulostavan käytännön tarkoituksena on antaa käsin kosketeltavaa palautetta ihmisille, joiden elämästä puuttuu konkreettisia merkkejä positiivisista saavutuksista.

Jos istuntoon osallistunei-

den asiakkaiden sosiaalista ja demografista koostumusta verrataan tavalliseen Brooklynin rikosjuttuja koskevaan istuntoon, kysymyksessä on keskimääräistä heterogeenisempi joukko. Siihen kuuluu tavallista enemmän naisia, vanhuksia ja etnisten enemmistöjen edustajia.

Myös rikosten kirjo on poikkeuksellisen laaja. Seuraamassani istunnossa oli läsnä mm. nainen, jonka pakkomielteenä on kaapata tummaihoisten lastenhoitajien hoidossa olevia valkoihoisia lapsia; lääkeriippuvainen farmaseutti, joka oli syyttänyt liikkeensä tuleen vakuutusrahojen toivossa; ja sekkien väärentämiseen toistuvasti syyllistyvä eläkeläinen.

MIELENTERVEYSONGELMIIN KESKITTYMISELLÄ VAIKUTTAVUUTTA

BMHC on ollut käynnissä hie- man alle kaksi vuotta. Marraskuuhun 2004 mennessä 38 asiakasta oli ehtinyt käydä prosessin läpi alusta loppuun. Lähes 80 % heistä suoriutui ohjelmastaan laaditun suunnitelman mukaisesti. Manhattanilla sijaitseva Center for Court Innovation vastaa ko- keilun arviointiin liittyväs- tä tutkimuksesta. Arvioinnin tuloksia odoteltaessa kysyin kliinisen ryhmän esimiehen mielipidettä kokeilun vaikutavuudesta. Vastaus oli selvä: "kaikki osallistujat hyötyvät".

Tutkijana suhtauduin epä- levästi näin ehdottomaan nä-

kemykseen ilman vähäisintäkään empiiristä näyttöä. Arvelin, että vastaus heijastaa lähinnä kentän edustajan amatillisia intressejä. Vähän aikaa asiaa pohdittuani oivalsin kuitenkin, että kysymys on joukosta ihmisiä, joiden tarve saada asianmukaista hoitoa ja tukea on kiistaton. Tuskin tarvitaan kovin monimutkaisia analyysejä osoittamaan, että lähes mikä tahansa vaihtoehto on heidän kannaltaan parempi kuin viruminen osavaltion ala-arvoisissa vankiloissa.

Brooklynin kokeilua vastaavia tuomioistuimia löytyy ympäri maata. Viimeisimmän tiedon mukaan perustamis- päätöksiä on tehty lähes 100 kappaletta. Amerikan kriminologisen seuran 2004 vuosikokouksessa esiteltiin Kaliforniassa toimivien kokeilujen tuloksia. Näiden tutkimusten valossa mielenterveysongelmien hoitoon keskittyvä prosessi on onnistunut tavoitteessaan vähentää asiakkaidensa uusintarikollisuutta. ■

Kirjoitus perustuu keskusteluihin seuraavien asiantuntijoiden kanssa: Matthew D'Emic, Kings County Supreme Court; Carol Fissler, Center for Court Innovation; Lucille Jackson, Brooklyn Mental Health Court; Karen Kleinberg, Kings County Supreme Court.

Kirjoittaja on erikoistutkija Oikeus- poliittisessa tutkimuslaitoksessa.

Vapautuva päihdeongelmainen usein entisen elämänsä vanki

Entisen elämän vanki -projektissa kerättiin kokemuksia ja luotiin psykososiaalisen kuntoutuksen malli vapautumassa oleville päihdeongelmaisille vangeille. Kuntoutusprosessi käynnistyi jo vankilassaoloaikana. Kokemusten mukaan keskeistä oli vangin psykososiaalisen voinnin yksilöllinen lähtöarviointi jo ennen vapautumista. Projektin aikana ilmeni, että yhteiskunnalliset odotukset vangin palaamisesta työelämään ovat usein liian korkeat.

Merimajakka ry:n projekti käynnistyi syksyllä 2002 vankilan toiveesta ohjata vankeja kuntoutukseen vapautumisen jälkeen. Entisen elämän vanki -projektissa tarjottiin vapautuvalle päihdekuntoutusta, asunto, työ ja henkilökohtaista tukea. Projekti päättyi viime vuoden lopussa, mutta itse toiminta jatkuu Merimajakkan toimintana. Se oli yksi osahanke EU-hankkeessa ”Huumereitiltä hoitoketjuun”.

Projektissa oli mukana yhteensä viisi vapautunutta vankia. Heistä neljällä oli huume- ja päihdeongelma ja yksi oli alkoholiongelmainen. He kaikki olivat 20–40-vuotiaita miehiä. Psykososiaalinen kuntoutus oli monitahoinen.

Päihdeongelmasta kuntoutuminen muodosti sen yhden osa-alueen. Tavoitteena oli, että jokainen osanottaja aloittaa työharjoittelun tai koulutuksen jo kuntoutuksen aikana.

Projektia markkinoitiin ensin vankiloihin, kuntien sosiaalityöhön ja Kriminaalihuoltolaitokselle. Ensimmäinen yhteydenotto otettiin yleensä vankilasta, asiakkaan sosiaalityöstä tai Merimajakasta. Asiakkaan kuntoutus alkoi vankilan ovelta, josta hän siirtyi suoraan kuukauden arviointijaksolle Merimajakkan laitospäivätoimintakeskukseen Poijuun. Tavoitteena oli loiva laskeutuminen siviiliin. Poijujaksolla selvitettiin asiakkaan psykososiaalinen kunto. Samalla arvioitiin hänen motivaatiotaan ja sitoutumistaan sekä ja val-

misteltiin avohoitoyksikköön siirtymistä.

Avohoito tapahtui Merimajakkan tuetussa asumispalvelussa Luotsissa. Avokuntoutusjaksolla painotettiin psykososiaalista kokonaiskuntoutusta, joka sisälsi asumisen, työharjoittelun tai oppisopimuskoulutuksen, ratkaisukeiset yksilökeskustelut, erilaiset ryhmätoiminnot ja henkilökohtaisen kuntoutus suunnitelman. Tuen määrää vähennettiin sitä mukaa kuin kuntoutujan elämänhallintaa lisäntyi.

VAPAUTUVAN TUEN TARVE YLLÄTTI

Vaikka tiedettiin vankilasta vapautuvien päihdeongelmaisten tarvitsevan paljon tukea arjessa selviytymiseen,

heidän tuen tarpeensa silti yllätti. Asiakkaiden kanssa etsittiin erilaisia ratkaisuja päihde- ja huume-ongelmien tukemiseen. Päihde- ja huume-ongelmaisuus on avokuntoutuksen ja työharjoittelun edellytys. Kokeiltiin intervaalijaksoja ja katkaisujaksoja Poijussa sekä varhaista puuttamista.

Asiakkaat toivat esille myös pelkonsa uuteen elämäntilanteeseen siirtymisestä, sillä muutos entiseen elämään on huomattava. Yksi asiakas kertoi, ettei hän saanut oikein mistään kiinni, vaikka kaikki asiatkin yhtäkkiä olivat hyvin. Uusi elämä konkretisoitui vain elämällä. Oman haasteensa kuntoutukseen tuo aina myös päihdeongelma, sillä retkahtaminen on kiinni yhdestä pienestä päätöksestä.

Vaikka asiakkaat olivat erittäin motivoituneita vankilassa ollessaan, he eivät vapaana enää välttämättä olleetkaan valmiita työstämään päihdeongelmaansa.

Pääsääntöisesti asiakkaat kokivat Merimajakkan tarjotun kuntoutuksen mielekkäänä. Erityisesti oltiin tyytyväisiä työharjoitteluun. Kaksi heistä suoritti työharjoittelun ohessa yhdyskuntapalvelua. Asiakkaan kannalta tärkeimpiä kuntoutuksen saavutuksia oli kokemus ”normaalielämästä” ja siitä, että oppi hoitamaan asiallisesti asioitaan. Osa vapautuneista vangeista ei ollut koskaan ollut töissä. Kuntoutuksen aikana pääsi kokeilemaan työharjoittelua ja sai edes mahdollisuuden hankkia ammatin. Työllä on merkittävä rooli ihmisen sijoittumisessa takaisin yhteiskuntaan.

Vapautuneen vangin sitoutumista kuntoutukseen ja siihen yrittämistä voidaan pitää keinoina selviytyä ilman

päihhteitä. Onnistumisena voidaan pitää jo motivaatiota lähteä mukaan kuntoutusprosessiin ja halua muuttaa omaa elämäänsä psykososiaalisen tuen avulla rikoksettomaan ja päihhteettömään suuntaan.

Vaikka asiakkaat olivat erittäin motivoituneita vankilassa ollessaan, he eivät vapaana enää välttämättä olleetkaan valmiita työstämään omaa päihdeongelmaansa. Kun asiakkaiden kuntoutus keskeytyi, syynä oli päihhteidenkäyttö ja vanhojen kavereiden kuvioihin palaaminen. Kuntoutuksen aikana koetut myönteiset kokemukset olivat silti mahdollinen alku seuraavaan yritykseen.

KUNTOUTUKSEEN KANNATTAA PANOSTAA

Siviiliin vapautuvien ja tukea tarvitsevien päihdeongel-

maisten vankien määrä on kasvussa. Päihdeongelmainen tekee lähes poikkeuksetta omaisuusrikoksia tai väkivaltarikoksia, joita kuntoutuksella pystytään ehkäisemään tai vähentämään. Hyvin todennäköistä on myös, että jos asiakas ei olisi kuntoutuksessa, hän olisi työttömänä ja asunnottomana ja sitä kautta kuormittamassa kunnan sosiaali- ja terveystointia. Ironista kyllä tämä kuormitus saattaa olla ainoa vapautuneen vangin kuntoutusta edistävä asia. Koko projektin ajan käytiin keskustelua kuntien sosiaalityön kanssa maksusitoumuksista.

Verkostojen ja yhteistyön merkitys korostuu psykososiaalisessa kuntoutusprosessissa. Vangin sosiaalinen verkosto on usein suppea ja muo-

dostuu rikostaustaisista ystävästä. Viranomaisyhteistyön ohella kuntoutuksen tueksi tarvitaan terve sosiaalinen verkosto. Siihen pyrittiin mm. työharjoittelun ja opiskelun kautta. Asiakkaiden moniongelmaisuuden vuoksi prosessin aikana tehtiin tiivistä moniammatillista viranomaisyhteistyötä. ■

Kaisa Vuolukka oli sosiaalityöntekijänä Merimajakka ry:n Entisen elämän vanki -projektissa. Merimajakka tarjoaa Oulun seudulla päihdepalveluita nuorille ja nuorille aikuisille. Tiina Tervaskanto-Mäentausta on aluekoordinaattori Huumereitiltä hoitoketjuun Oulun seudun osahankkeissa Oulun seudun ammatti- korkeakoulussa.

Uusi elämä vapautuvalle vaikeaa

Kuntoutusprosessia kuvaa hyvin Maran tapaus. Hän oli 40-vuotias mies, joka vapautui Merimajakkan projektiin istuttuaan kymmenen vuotta vankilassa lähinnä humalassa tehdyistä rikoksista. Maraa käytiin tapaamassa vankilassa ja hän oli erittäin innostunut katkaisuun vankilakierteensä, saamaan töitä ja elämänsä

takaisin raiteilleen.

Maran kuntoutus kesti kahdeksan kuukautta. Tänä aikana hän oli työharjoittelussa ja pääsi sitä kautta kursseille ja kurssin jälkeen sai työsopimuksen vuodeksi. Noin puolen vuoden jälkeen hänen alkoholin käyttönsä kuitenkin lisääntyi ja samalla poissaolot töistä. Hän sai kuitenkin vielä jatkaa.

Työpaikan pitämisen ja al-

koholinkäytön vähenemisen myötä Maran kuntoutus jatkui sovitusti. Hänelle alettiin etsiä asuntoa oman kunnan alueelta. Juuri ennen kuntoutuksen päättymistä Mara sai ensimmäisen todellisen palkan. Mara alkoi juomaan ja sen seurauksena menetti työpaikkansa, ja lopulta muutti takaisin omalle paikakunnalleen.

Maran kuntoutuksella al-

kanut elämä vapaudessa kesti kaikkienensa hieman yli kaksi vuotta. Tämä on pisin jakso, jonka hän ollut pois vankilasta kymmenen vuoteen. Kuntoutuksen aikana hän pääsi työsuhteeseen ja hyvää jaksoa kesti yli puoli vuotta. Vuosi siviilissä meni ilman rikoksia.

Evoluutiokriminologiaa

Evoluutiopsykologia, sosiobiologia ja biososiaaliset teoriat ovat 20 vuodessa nousseet näkyvästi esiin ihmistieteellisessä keskustelussa. Professori J.P. Roos (2003) on halunnut käyttää mieluummin käsitettä evoluutiososiologia, koska hänen mukaansa ei ole kyse vain ihmisten sisäisistä ominaisuuksista; myös yhteiskunnalliset suhteet ovat evoluution tuotetta. Kriminologia seuraa "emotieteidensä" mallia, joten myös siellä alkaa esiintyä sana "evoluutio".

On esitetty, että ainakin seuraavat näytöt viittaisivat geneettiseen vaikutukseen rikollisessa käyttäytymisessä (Ellis & Walsh 2000):

- Rikollisella käyttäytymisellä on taipumus periytyä "isältä pojalle". Kyse ei olisi vain sosiaalisesta periytyvyydestä.
- Identtiset kaksoset (100 %:sesti samat geenit) muistuttavat toisiaan rikollisessa käyttäytymisessä enemmän kuin ei-identtiset kaksoset (50 %:sesti samat geenit).
- Erityisesti jatkuvan rikollisen käyttäytymisen osalta adoptoidut lapset muistuttavat enemmän biologisia kuin kasvatuvanhempiään.
- Ylimääräiset X- ja Y-kromosomit lisäävät taipumuksia rikokseen sotkeutumiseen.
- Geenit vaikuttavat moniin sellaisiin käyttäytymisen ja mielenterveyden tekijöihin, jotka korreloivat rikollisen käyttäytymisen kanssa.
- Aivoissamme vaikuttavilla biokemikaaleilla, monoamiineilla (dopamiini, serotoniini) näyttäisi olevan yhteyttä rikolliseen käyttäytymiseen.
- Ihmisten rikollisuuden kaltaista käyttäytymistä ilmenee myös muilla eläinlajeilla ja se näyttäisi kehittyvän luonnon-

valinnan kautta.

Evoluutioteorian kannalta hyvin tärkeä kysymys tämän jälkeen on, miksi rikolliset ominaisuudet säilyvät vahvasti ihmiskäytännöissä. Kun ne ovat haitallisia, miksei luonnonvalinta ole niitä jo aikoja sitten evoluution myötä poistanut? Voisiko niistä olla jollain toisella tapaa hyötyä selviytymisessä? Evoluutioon liittyviä kriminologian teorioita on useita, eivätkä ne aina sulje toisiaan pois tai ole toisilleen vastakkaisia.

Ensimmäistä lähestymistapaa voidaan kutsua pettäjäteoriaksi (cheater theory). Se on saanut vaikutteita tiedoista, joiden mukaan useiden eläinlajien uroksille on kehittynyt vaihtoehtoisia lisääntymisstrategioita. Ensinäkin on olemassa "kunnon isukkeja", jotka pariutuvat yleensä vain yhden naaraan kanssa ja vielä sellaisen, joka erityisesti arvostaa uroksen osallistumista ja investoimista vanhemmuuteen. Toiseksi on olemassa "renttuja", jotka käyttävät monenlaisia keinoja, kuten manipulaatiota, petosta tai jopa voimaa saadakseen paritella. Perillisten hoitoon he eivät osallistu. Ta-

parikolliset olisivat tällaisia "ihmisrenttuja". **Linda Mealeyn** (1995) mukaan tämä lisääntymisstrategia voi olla geneettinen (psykopatia), mutta jotkut ihmisurokset voivat myöskin oppia sellaisen käyttäytymisen (sosiopatia). Koska suurissa epäpersoonallisissa yhteisöissä näitä "renttuja" on usein hyvin vaikeaa tunnistaa, strategia toimii ja ominaisuus säilyy populaatiossa.

Hyvin samankaltainen on r/K-teoria.¹ Sen mukaan eläinlajit voidaan asettaa jatkumolle lisääntymistavan mukaan. K-strategit saavat hyvin vähän jälkeläisiä, korkeintaan 2–3, kun sen sijaan r-strategiella saattaa olla satoja jälkeläisiä. Teoria olettaa, että myös ihmispopulaatiot voidaan asettaa vastaavalle jatkumolle. Rikolliseen käyttäytymiseen syylistyneet ovat useimmiten juuri r-strategia. Omaisuusrikoksilla pyritään hankkimaan sellaisia resursseja ja statusta, jotka tekisivät omistajasta naissukupuolen silmissä houkuttelevamman. Monet väkivalta- ja seksuaalirikokset liittyvät siten pyrkimykseen hankkia tai säilyttää parittelumahdollisuuksia. **Rushtonin** (1990) mukaan rikollinen käyttäytyminen olisi siten r-lisääntymisstrategian mukaan tuoma käyttäytymislisäke. Teoriaa

Evoluutioon liittyviä kriminologian teorioita on useita, eivätkä ne aina sulje toisiaan pois tai ole toisilleen vastakkaisia.

on todistettu sillä, että monet r-strategiaan liittyvät ominaisuudet ovat hyvin yleisiä rikoksentehtäjillä. Tällaisia ovat esimerkiksi alhainen syntymäpaino, suuri määrä sisaruksia ja omia jälkeläisiä, aikainen seksuaalikäytännön aloittaminen ja huomattavasti keskimääräistä enemmän kumppaneita.

On myös teorioita, joissa ympäristön merkitys nähdään varsin merkittävänä. Yksi tällainen on ehdollisen sopeutumisen teoria (conditional adaptation). Sen mukaan epäsosiaalinen käyttäytyminen on osa laajempaa adaptiivista vastausta epävarmaan ja vihamieliseen ympäristöön. **Jay Belsky** (1980) lähtee siitä, että ihmiset ovat geneettisesti ohjelmoituja arvioimaan jo varhain ympäristöön liittyviä mahdollisuuksia erityisesti lisääntymisen suhteen. Kun lapsi huomaa ensimmäisinä elinvuosinaan, että ympäristö on kaoottinen ja vihamielinen, hänen puberteettinsa ja seksuaalikäyttäytymisensä alkavat hyvin varhain. Aikuisena näiden yksilöiden parisuhteet ovat epävakaita ja heidän osallistumisensa lastenhoitoon on hyvin vähäistä. Toisenlaisessa ympäristössä heidän kehityksensä olisi erilainen. Jos ympäristö olisi ennustettava ja huolehtiva, lisääntymiskehitys siirtyisi myöhempään ikään, samoin seksuaalinen käyttäytyminen. Erilainen ympäristö estäisi heitä myös kehittämästä välineellistä ja opportunistista suhtautumista suvunjakamiseen, joka on usein väkivaltakäyttäytymisen taustalla. Joidenkin tutkijoiden mukaan yksilöiden geneettiset eroavuudet on kuitenkin huomioitava tässäkin. Ihmiset eroavat geneettisesti siinä, kumpaa he painottavat, "paritteluponnistusta" vai "vanhemmuusponnistusta". Rikoksentehtäjät painottavat erityisesti edellistä, ja ovat siksi useimmiten miehiä, heillä on keskimääräistä voimak-

kaampi seksuaalinen halu, he etsivät kilpailua ja jännitystä ja ovat muita aggressiivisempia.

Evoluutiivinen pakkolunastusteoria (evolutionary expropriative theory, esim. Vila 1994) lähtee liikkeelle siitä ajatuksesta, että genetiikan näkökulmasta kaikilla yksilöillä on periaatteessa samanlainen potentiaali rikolliseen käyttäytymiseen. Geenit ohjelmoivat meidät hankkimaan sellaisia resursseja, jotka auttavat suvunjakamispyrkimyksissä. Tässä voidaan tunnistaa kaksi äärimmäistä lähestymistapaa: tuottava ja pakkolunastava. Tuottavassa resursseja luodaan usein jostain "perusmateriaalista", esimerkiksi viljellään maata, rakennetaan taloja tai opetetaan muita tekemään niin. Pakkolunastamisessa resurssit hankitaan manipulaation tai toisten riistämisen avulla.

Rikollinen käyttäytyminen on yksi keskeisimpiä pakkolunastusstrategian muotoja. Kun ihmisen resurssit ovat hyvin puutteelliset tai hän ennakoii tällaisen tilanteen, hänen riskinsä syyllistyä rikosiin kasvaa. Tätä arviointia ei tehdä vain lapsuudessa vaan läpi koko elämän. Teoria pyrkii selittämään myös rikosoi-keusjärjestelmän syntyminen. Pakkolunastuksen uhrit eivät aina tyydy osaan- sa, vaan he pyrkivät ensin yksilöllisesti ja myöhemmin kollektiivisesti saamaan hy- vitystä ja kostamaan pakkolunastuksen. Tässä on rangaistusjärjestelmän evolu- tiivinen perusta.

Lee Ellis (1989) on pyrkinyt luomaan syn- teesiteorian erilaisista evoluutiivisista teorioista. Hän on nimennyt sen evolu- tiiviseksi mieshormoniteoriaksi (evolu- tionary neuroandrogenic theory, ENA). Evoluutiiossa oleellista on seksuaalisen

valinnan käsite. Ihmislajin kehityksessä naaraat ovat pyrkineet valitsemaan uroksia, jotka ovat avoimen kilpailevia, koska tämä on usein turvannut parhaat resurssit jälkeläisten selviytymiseen. Tämä on edistänyt miessukupuolen kilpailuhengen kehittymistä verrattuna naislajin sukupuoleen. Mieshormonit, erityisesti testosteroni ovat kehittyneet vai- kuttamaan aivoihin kahdella tavalla, jot- ka edistävät kilpailukäyttäytymistä.

Yksi tapa on tehdä aivot vähemmän sensitiivisiksi ympäristöärsykeille, esi- merkiksi kivulle, ja toinen on siirtää aivo- jen toimintaa enemmän vasemmasta ai- vopuoliskosta (kieli) kohti oikeaa aivo- puoliskoa (spatiaalinen/holistinen ajat- telu). Nämä prosessit tapahtuvat synty- män ja murrosiän yhteydessä. ENA-teo- rian mukaan useimmat miehet alkavat vasta murrosiässä ilmaista avointa kil- pailukäyttäytymistä. Alkuvaiheissa tuo- käyttäytyminen on usein kömpelöä ja raakaa, esimerkiksi tappelemista ja va- rastamista. Muutamassa vuodessa suu- rin osa nuorista miehistä oppii kuitenkin ilmaisemaan kilpailutendenssiään siten, ettei se aina provosoi kosta tai muita vastatoimenpiteitä. Ne, joilla tämä op- pimineen kestää pitkään, ovat henkilöitä, joilla oppimineen on muutenkin vaikeaa tai joilla ei ole ympäristön kannalta riit- täviä oppimismahdollisuuksia. Usein juuri he jäävät pysyvästi lain ulkopuo- lelle. Rikollinen käyttäytyminen ilmentää siten evoluution luomaa avointa kilpai- lutendenssiä, jossa testosteronin merki- tys on suuri. Myös erilaiset harmaalla alueella liikkuvat liike- ja talouselämän muodot ilmentävät sitä. ■

¹ Pieni r on matemaattinen symboli lisäänty- misasteelle. r-valinnassa pienet organismit lisääntyvät ja kasvavat nopeasti (hiiret). Iso K on symboli "kantokyvylle" eli sille miten paljon jälkeläisiä tietty ympäristö kestää. K- valinnassa jälkeläisiä on vähän ja niistä huolehditaan pitkään (valaat). Karkeasti ottaen on kyse määrästä ja laadusta.

Vankeuslakipaketti eduskunnan käsiteltävänä

Hallituksen esitykset vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskeviksi lainsäädännöksi (HE 263/2004 vp), vankeutta ja ehdonalaista vapauttamista koskeviksi lainsäädännöksi (262/2004 vp) sekä laiksi rangaistusten täytäntöönpanon hallinnosta annetun lain muuttamisesta (261/2004 vp) annettiin eduskunnalle joulukuussa. Laaja kokonaisuudistus sisältää muun muassa uuden vankeuslain, tutkintavankeuslain, ehdonalaista vapauttamista koskevan rikoslain 2 c luvun sekä ehdotuksen vankeinhoitolaitoksen organisaation muuttamiseksi. Esitysten eduskuntakäsittely on alkanut. Tarkoituksena on, että lait tulisivat voimaan 2006 alussa. Seuraavassa selostetaan esitysten pääasiallisista sisältöistä.

VANKEUSLAKI JA TUTKINTAVANKEUSLAKI

Kokonaisuudistuksen lähtökohtana on säätää vangin ja tutkintavangin oikeuksista ja velvollisuuksista selkeästi lain tasolla perustuslain vaatimusten mukaisesti. Keskeistä on myös yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangille turvallisen täytäntöönpanon toteuttaminen. Vankeinhoiton tavoite ilmentää uudentyypistä kriminaalipoliittista ajattelua: tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittamista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusajana.

Kaikille vangeille tehtäisiin rangaistusajan suunnitelma, joka kattaisi sekä vankilassa oloajan että ehdonalaisten vapauden. Suunnitelma tukisi rangaistuksen tavoitteellista täytäntöönpanoa. Sen sisältö ja laajuus riippuisi rangaistusajan pituudesta ja yksilöllisistä tekijöistä. Suunnitelma laadittaisiin sijoitta-

jajyksikössä ja sitä päivitetäisiin vankilassa. Vangin sijoittaminen vankilaan, toimintoihin osallistuminen, poistumisluvat sekä ehdonalaisten vapautuminen perustuisivat suunnitelmaan. Vangin näkökulmasta suunnitelma lisäisi täytäntöönpanon ennustettavuutta. Vankien palkkausjärjestelmä uudistettaisiin nykyistä kannustavammaksi. Samalla vähennettäisiin eroja suljettujen vankiloitten ja avolaitosten välillä. Lähtökohtana olisi, että osallistumisesta työhön, koulutukseen, toimintaohjelmiin tai muuhun vastaavaan toimintaan maksetaan toimintarahaa. Avolaitosten palkkausjärjestelmä säilyisi pääosin ennallaan.

Poistumisluvan edellytyksistä säädettäisiin entistä tarkemmin lain tasolla. Poistumislupa sidottaisiin nykyistä tiiviimmin yksilölliseen rangaistusajan suunnitelmaan. Päätösvaltaa delegoitaisiin vankilanjohtajalle. Elinkautisvangille olisi myönnettävä valvottu poistumislupa vähintään kerran vuodessa sen jälkeen, kun hän on ollut vapautensa menettäneenä kahdeksan vuotta.

Vankeuslaissa säädettäisiin nykyistä täsmällisemmin vankeinhoitoviranomaisten toimivaltuuksista. Uutta olisi, että he saisivat oikeuden ottaa kiinni ja pitää lyhyen aikaa säilössä vankilan alueella olevan henkilön, jos se on välttämätöntä vaaran torjumiseksi tai rikoksen estämiseksi. Myös vankien tarkastamista ja valvontaa sekä heihin kohdistuvia turvaamistoimenpiteitä koskevia säännöksiä selkeytettäisiin.

Vankien ja tutkintavankien muutoksenhakuoikeudesta säädettäisiin nykyistä täsmällisemmin lain tasolla. Vangit saisivat oikeuden hakea muutosta tärkeimpiin oikeuksiinsa ja velvollisuuksiinsa koskeviin päätöksiin. Muutoksenhakutie olisi kaksijakoinen: suoritettua ajan

menetyksestä ja ehdonalaisten vapauttamisen lykkäämisestä saisi valittaa käräjäoikeuteen; muista kurinpitovangista sekä vangin oikeuksia koskevista päätöksistä vanki tekisi ensin oikaisuvaatimuksen aluevankilan johtajalle. Rikosseuraamusviraston ja aluevankilan johtajan päätöksestä valitettaisiin hallinto-oikeuteen. Hallinnon sisäisen oikaisu-menettelyn käyttöönotto nopeuttaisi ja keventäisi valitusten käsittelyä.

Lakiin ehdotetaan nykyistä täsmällisempiä säännöksiä tutkintavankien sijoittamisesta ja heille tänä aikana määrättävistä yhteydenpitorajoituksista. Näistä asioista päätäisi jatkossa tuomioistuimien tutkintavankien ei pääsääntöisesti saisi pitää poliisin säilytystiloissa neljää viikkoa pitempään, koska se rajoittaa huomattavasti heidän oikeuksiaan. Nykyisin enimmäisaikaa ei ole säädetty. Uutta on myös, että tutkintavangille voitaisiin määrätä kurinpitovangiksi. Uudistus on tarpeen järjestyksenpidon selkeyttämiseksi, sillä tutkintavangit ovat pidentyneet.

Uuden lainsäädännön tavoitteiden toteuttaminen edellyttää vankeinhoitolaitoksen resurssien lisäämistä lähivuosina. Esityksen mukaan lainsäädännön voimaantulosta aiheutuvat vuotuiset kustannukset olisivat 2,8 miljoonaa euroa.

EHDONALAISTA VAPAUTTAMISTA KOSKEVAT SÄÄNNÖKSET

Hallituksen esityksen mukaan vankien ehdonalaisten vapauttamisen nykyiset pääsäännöt säilytettäisiin. Ensikertalaiset pääsisivät ehdonalaisten vapauttamisen suoritettuaan rangaistuksestaan puolet ja uusijat, kun kaksi kolmasosaa on suoritettu. Sen sijaan nuoria rikoksentehtäjiä koskevista nykyisistä erityissäännöksistä luovutettaisiin. Nuoret, 15–20-vuotia-

aina rikoksensa tehneet pääsisivät ehdonalaiseen vapauteen suoritettuaan puolet rangaistuksestaan, kun nuorisovangit nykyisin pääsevät ehdonalaiseen vapauteen suoritettuaan kolmasosan rangaistuksestaan.

Nykyisin jäännösrangaistuksesta pannaan täytäntöön enintään kuukausi, jos ehdonalaisessa vapaudessa oleva syyllistyy uuteen rikokseen. Tästä järjestelmästä ehdotetaan luovuttavaksi. Tuomioistuimien määrääsi uudesta rikoksesta ehdottomaan vankeuteen tuomitessaan myös siitä, kuinka suuri osa suorittamatta olevasta vankeusrangaistuksesta pannaan täytäntöön.

Uutta olisi valvottu koevapaus, jolla pyritään tukemaan vankien sijoittumista yhteiskuntaan. Vanki voitaisiin sijoittaa vankilan ulkopuolelle valvottuun koevapauteen aikaisintaan kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista. Koevapauden aikana vankia voitaisiin valvoa teknisin välinein. Valvottuun koevapauteen sijoittaminen edellyttäisi vangin sitoutumista hänelle asetettuihin ehtoihin, esimerkiksi päihitteettömyyteen.

Nykyisin elinkautisvanki voi vapautua vain tasavallan presidentin armahduksella. Uusien säännösten mukaan elinkautisvanki voitaisiin päästää ehdonalaiseen vapauteen aikaisintaan 12 vuoden vankeusrangaistuksen jälkeen. Jos elinkautiseen rangaistukseen johtanut rikos on tehty alle 21-vuotiaana, aikaisin vapauttamisaika olisi kymmenen vuoden jälkeen. Vapauttamisesta päättäisi Helsingin hovioikeus. Jos tuomittua ei päästetä ehdonalaiseen vapauteen, asia voitaisiin saattaa hovioikeuden käsitteilyyn kahden vuoden välein. Esityksellä ei puututa presidentin armahdusoikeuteen.

Nykyinen pakkolaitosjärjestelmä ehdotetaan muutettavaksi koko rangaistuksen suorittamiseksi vankilassa. Rangaistuksen tuomitsemisen edellytykset

säilyisivät pääpiirteissään nykyisellään. Uutta olisi, että koko rangaistusta suorittava vanki voisi päästä ehdonalaiseen vapauteen suoritettuaan rangaistuksestaan viisi kuudesosaa, jos häntä ei enää olisi pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle. Asiasta päättäisi Helsingin hovioikeus.

VANKEINHOITOLAITOKSEN ORGANISAATIOUUDISTUS

Vankeinhoidon rakenteiden uudistamisella pyritään vastaamaan uuden vankeuslain vaatimuksiin vähentää uusintarikollisuutta ja lisätä rangaistusajan suunnitelmallisuutta. Uudistuksen tarkoituksena on keventää vankeinhoidon hallintoa ja siirtää henkilöstöä vankien kanssa tehtävää lähityöhön. Tämä toteutetaan sisäisin siirtein keskittämällä palveluja ja keventämällä hallintoa sekä siirtämällä toimivaltaa keskushallinnosta aluevankiloihin. Samalla nykyistä virkakennettä selkeytetään ja nimikkeiden määrää supistetaan.

Vankeinhoitolaitoksen uusi organisaatio muodostuisi keskusvirastona toimivasta Rikosseuraamusvirastosta, viidestä itsenäisestä aluevankilasta sekä valtakunnallisesta terveydenhuoltoyksiköstä. Suomeen perustettaisiin viisi aluevankilaa: Etelä-Suomen, Itä-Suomen, Kaakkois-Suomen, Länsi-Suomen sekä Pohjois-Suomen aluevankilat. Aluevankilat muodostuisivat nykyisistä vankiloista, joiden sijainti ei muuttuisi. Aluevankiloissa olisi sijoittajayksikkö, jonka tehtävänä olisi laatia vangille rangaistusajan suunnitelma ja vastata vankien sijoittamisesta.

Kirjoittaja on lainsäädäntöneuvos oikeusministeriössä.

RIIKKA KOSTIAINEN

Esa Vesterbacka siirtyi vankeinhoidon johtoon

Oikeustieteen lisensiaatti Esa Vesterbacka aloitti maaliskuun alussa Vankeinhoitolaitoksen pääjohtajana. Sitä ennen hän työskenteli oikeusministeriön kriminaalipoliittisen osaston osastopäällikkönä.

Vesterbacka linjasi ensimmäisenä virkapäivänään, että turvallisuus ja kuntoutus täytyy hoitaa käsi kädessä. Parhaiten kansalaisten turvallisuus paranee, jos vankeusaikana voidaan vaikuttaa vangin tulevaan käyttäytymiseen niin, ettei hän tee uusia rikoksia vapautumisensa jälkeen.

– Vankeinhoidossa ei saa olla sinisilmäinen – pitää tiedostaa, että osa on valinnut rikollisen uran – mutta usko ihmiseen ja ihmisen mahdollisuuteen muuttaa käyttäytymistään on aina säilytettävä.

Hän muistutti myös, että vankeinhoitolaitos ei yksinään voi vastata vangin elämänhallinnan lisäämisestä. Siihen tarvitaan useita tahoja – ei vähiten vangin lähiyhteisöä ja kotikuntaa.

Vesterbacka nosti luonnollisesti esiin resurssien riittävyyden ongelman.

– Henkilökunnan venymiskyky on rajallinen eikä työn määrä voi olla vaikuttamatta sen laatuun. Vankiluvun vielä noustessa henkilökuntaa on vastaavasti lisättävä. Lisäksi vankeinhoidon uudet tavoitteet edellyttävät henkilökunnan osaamistason nostamista.

Hänen tulevaisuuden visionsa on yksi yhteinen rangaistusten täytäntöönpano-organisaatio ”Rikosseuraamuslaitos”. Siihen tulisi päästä Kriminaalihuoltolaitoksen ja Vankeinhoitolaitoksen yhteen ja yhteisyyteen kasvamisella eikä hallinnollisin pakkopäätöksin.

Rikossovittelumenettely hiipumassa kunnissa

Rikos- ja riita-asioiden sovittelukäytäntö osoittautui Stakesin selvityksessä hyvin toimivaksi ratkaisuksi, mutta nykyisessä muodossaan, kuntien rahoittamana, toiminta on kuihtumassa. Siksi sovittelutoiminnan jatkuminen ja laajentaminen olisikin turvattava valtion erillisellä rahoituksella. Sovittelumahdollisuutta hyödynnettiin yli 90 prosentissa niistä rikos- ja riitatapauksista, jotka sovitteluun lähetettiin. Ratkaisun osapuolet myös noudattivat syntyneitä sopimusta vähintään 80 prosentissa tapauksista.

Sovittelun resurssit ovat pienentyneet vuoden 1999 jälkeen entisestään. Sovittelumahdollisuuksien väheneminen nä-

kyy myös sovitteltujen juttujen lukumäärässä. Vuonna 2003 juttuja ohjattiin sovitteluun kolmannes vähemmän kuin vuonna 1999. Myös vapaaehtoisovittelijoiden määrä on vähentynyt 900:sta 600:aan. Kyse ei kuitenkaan ole sovittelun tarpeen vähenemisestä: kolmasosa niistä Suomen kunnista, joissa sovittelu ei ole järjestetty millään tavalla, katsoi, että sovitteluä tarvitaan.

Myös sovittelutoimintaa järjestävien kuntien määrä on vähentynyt. Vuonna 1999 sovittelumahdollisuuksia tarjosi noin 56 prosenttia kaikista Suomen kunnista, vuonna 2004 enää noin 49 prosenttia. Myös sovittelun järjestämisen periaatteet ovat muuttuneet. Nykyään

sovittelu ostetaan aiempaa useammin ulkopuolelta, tehdään vapaaehtoisten toimesta tai viranomaiset tekevät sen oman työnsä ohella. Samalla sovittelun järjestäminen on tullut hyvin sattumanvaraiseksi.

Sovittelu on edelleen maantieteellisesti keskittynyt Etelä-Suomen suuriin kaupunkeihin.

Rikosasioiden sovittelun tulevaisuutta pohtineessa seminaarissa sekä peruspalveluministeri **Liisa Hyssälä** että oikeusministeri **Johannes Koskinen** näkivät tärkeäksi valtakunnallistaa sovittelu mahdollisimman nopeasti ja toivoivat sen rahoituksen vihdoin järjestyvän.

Turvallisuus Suomelle kilpailuvaltti

Sisäasiainministeriö järjesti helmikuussa sisäisen turvallisuuden juhlaseminaarin. Tilaisuudessa pohdittiin, mikä merkitys turvallisuudella on ihmisten hyvinvoinnille sekä voiko hyvä sisäinen turvallisuus toimia kilpailutekijänä globaalissa taloudessa.

Seminaarin avasi tohtori **Pentti Arajärvi**. Hän korosti syrjäytymisen estämisen, varhaisen puuttumisen sekä koulutuksen merkitystä hyvinvointia tuovina tekijöinä. Erityisinä ongelmina hän nosti esiin ylisukupolvisen syrjäytymisen ja syrjäytyneet yksinäiset miehet. Arajärven mukaan hyvinvointi ei koskaan ole pelkkää taloutta ja tekniikkaa. Se on aina myös inhimillisyyden, oikeudenmukaisuuden ja kohtuuden kysymyksiä.

Keskuskauppakamarin toimitusjohtaja **Kari Jalas** sanoi turvallisuudella olevan suora yhteys kilpailukykyyn sekä kansainvälisten sijoittajien kiinnostukseen investointikohteena. Hän esitteli Etlan tutkimusta, jossa Suomi sijoittui

erittäin hyvin kansainvälisessä vertailussa turvallisuuden erilaisten mittareiden suhteen. Jalaksen mielestä suomalaiset kuitenkin suhtautuvat turvallisuuteen liian sinisilmäisesti. Hän kaipasi avoimempaa keskustelua turvallisuudesta ja kansallista yritysturvallisuusohjelmaa.

Paneelikeskustelun teemana oli "Toimivaltuudet lisääntyvät – lisääntykö turvallisuus". Asianajaja **Matti Wuori** oli huolissaan siitä, että toimivaltuuksia ei perustella vain rikosten selvittämisellä, vaan myös ennaltaehkäisyllä. Wuoren mielestä vanha jännite poliisin toimivallan ja kansalaisten perusoikeuksien välillä on yhä olemassa. Hänestä emme voi luottaa virkamiesten toimivan aina oikein.

Keskusrikospoliisin päällikkö **Rauno Ranta** totesi, että toimivaltuuksien lisääntymiselle on perustellut syyt, jotka johtuvat mm. EU:n velvoitteista ja poliisin toimintaympäristön muutoksista.

Todistajan tukipuhelin avattu

Rikosuhripäivystys avasi helmikuussa valtakunnallisen todistajan tukipuhelimen numerossa 0203-16118. Tavoitteena on parantaa todistajien kohtelua.

– Todistajan kohtelua pitää parantaa, jotta hän kykenee antamaan todistuksensa rauhallisin ja turvallisista mielin. Tällöin hänen todistuksensaakin tukee todennäköisesti nykyistä paremmin oikeuden toteutumista, sanoo Rikosuhripäivystyksen toiminnanjohtaja Petra Kjällman.

– Toinen tärkeä tavoite olisi se, että yleinen asenne todistamiseen paranisi, jolloin kansalaiset kokisivat todistamisen kansalaisvelvollisuudekseen.

Puhelimessa päivystetään maanantaista keskiviikkoon kello 17–19. Puhelimeen vastaavat tehtävään koulutetut oikeustieteen opiskelijat. Soittaa voi myös nimettömänä.

Rikoksen uhrin oikeutta korvauksiin halutaan parantaa

Oikeusministeriön työryhmä ehdottaa, että rikosvahinkojen korvausjärjestelmää selkeytettäisiin ja korvaussuojaa laajennettaisiin. Uudistuksella halutaan parantaa erityisesti väkivalta- ja seksuaalirikosten uhrien asemaa. Uutta on, että törkeiden väkivaltarikosten uhrin voisivat hakea korvausta henkilövahingon lisäksi myös kärsimyksestä. Rikosvahinkolain uudistamista valmistellut työryhmä luovutti mietintönsä joulukuussa. Uuden lain on tarkoitus tulla voimaan vuoden 2006 alussa.

Uudistuksen tavoitteena on myös taivuttaa eroja korvaussuojassa. Valtiokonttori voi maksaa rikoksen uhrille korvauksen valtion varoista, jos uhri ei ole saanut korvausta rikosentekijältä. Tuomioistuimen ratkaisu ei kuitenkaan sido Valtiokonttoria, ja usein korvaukset ovat olleet tuomittua alhaisempia. Rikoksen uhri saisi ehdotuksen mukaan nykyistä useammassa tapauksissa valtion varoista samansuuruisen korvauksen kuin tuo-

mioistuimien on velvoittanut rikosentekijän maksamaan.

Valtion varoista maksettaville korvauksille asetettaisiin kuitenkin ylärajat. Kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta voitaisiin maksaa korvausta enintään 10 000 euroa. Myös kärsimyskorvaukselle säädettäisiin enimmäismäärä, joka olisi seksuaalirikoksen uhreille 8 000 euroa ja vapautteen kohdistuvien rikosten ja väkivaltarikosten uhreille 3 000 euroa. Ehdotetut määrät vastaavat tähän saakka tavanomaisesti maksettujen korvausten enimmäistasoa.

Rikoksen uhrin läheisille voitaisiin ehdotuksen mukaan myöntää korvausta uhrin hoitamisesta aiheutuneista kuluista ja ansionmenetyksistä. Jo nykyisin maksetaan korvausta elatuksen menetyksestä surmansa saaneen uhrin avio- puolisolle ja lapsille. Vastaisuudessa korvausta voitaisiin maksaa myös esimerkiksi avopuolisolle tai lapsipuolelle. Lisäksi surmansa saaneen läheinen voi-

si saada korvauksia kuolemantapauksesta johtuvan psyykkisen vamman sairaanhoitokustannuksista ja muista kuluista sekä ansiomenetyksistä. Sitä vastoin läheiselle ei maksettaisi valtion varoista erikseen korvausta kärsimyksestä.

Korvaushakemusten käsittelyaika Valtiokonttorissa on ollut keskimäärin 7–8 kuukautta. Käsittelyn nopeuttamiseksi ehdotetaan, että vähäisiä, alle 170 euron, vahinkoja ei enää korvattaisi sekä Valtiokonttorin asiantuntemusta vahvistettaisiin ja rikosvahinkolautakunta lakkautettaisiin.

Myös tiedottamista rikosvahinkojen korvausjärjestelmästä tulisi lisätä. Esimerkiksi asianomistajalle pitäisi antaa kirjallista tietoa oikeudestaan korvaukseen jo esitutkinnan yhteydessä.

Vuonna 2003 maksettiin valtion varoista korvauksia noin 8,2 miljoonaa euroa. Ehdotukset lisäisivät korvauksia arviolta noin 3–4 miljoonalla eurolla vuodessa.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta lakiluonnos

Poliisin tiloissa säilytettäviin vapautensa menettäneihin on sovellettu soveltuvin osin tutkintavankeuslakia. Pidätettyjen ja kiinniotettujen kohtelusta ei ole, päihtyneiden kohtelua lukuun ottamatta, lakitasoista erityissäännöstä. Sisäasiainministeriössä on valmisteltu hallituksen esitys pidätettyjen ja kiinni otettujen kohtelua koskevaiksi lainsäädännöksi, ns. putkalaiksi. Luonnos on parhaillaan lausuntokierroksella.

Ehdotus korostaa eri perusteilla vapautensa menettäneiden perus- ja ihmisoikeuksia ottaen huomioon rikosten selvittämisen ja esitutkintaintressin. Ehdotuksessa määritellään ne toimenpiteet, joihin poliisin henkilökunnalla olisi oike-

us ryhtyä vapautensa rajoittamiseksi säilytyksessä pidon aikana.

Lakiluonnos sisältää myös esityksen vapautensa menettäneiden valvonnasta tekniikan avulla. Valvonta on nykyteknikalla mahdollista toteuttaa siten, että vapautensa menettäneitä säilytetään säilöönottopaikan poliisilaitoksella myös sinä aikana, jolloin poliisilaitoksella ei ole omaa valvontahenkilökuntaa. Säilöön otettuja voitaisiin valvoa päivystävältä poliisilaitokselta etävalvontana siirtämällä poliisin säilytystiloista kuvaa ja ääntä etävalvontakeskukseen.

Etävalvontaa on jo kokeiltu hyvin tuloksien esimerkiksi Oulun läänissä. Etävalvontakeskus vastaisi miehittämättö-

män säilytystilan valvonnasta. Valvoja voisi kaksisuuntaisen puheyhteyden avulla keskustella säilytystilassa olevan kanssa. Etävalvonta ei poistaisi kokonaan henkilöllistä lähivalvontaa. Lähitöillä toimivan poliisipartion tulisi pystyä tarkastamaan etävalvonnassa olevan tila keskimäärin tunnin väliajoin.

Esityksen mukaan säilytystilan ovet olisi suunniteltava siten, että ne voitaisiin onnettomuustilanteessa avata etävalvontakeskuksesta.

Lakiluonnos poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta on sisäasiainministeriön verkkosivuilla www.intermin.fi > Säädökset > Säädösvalmistelu > Poliisitoimi.

■ JUKKA SAVOLAINEN

Rekisterien käyttöä rikollisuustutkimuksessa helpotettava

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos ja Stakesissa toimiva Rekisteritutkimuksen tukikeskus järjestivät marraskuussa seminaarin ”Rikos ja rekisterit”. Tilaisuus liittyi pyrkimykseen edistää viranomaistilastojen käyttöä rikollisuutta koskevassa perustutkimuksessa ja kriminaalipolitiikan vaikutusten arvioinnissa. Seminaari koostui tutkijapuheenvuoroista sekä paneelikeskustelusta.

Alustukset etenivät rikosprosessin mukaisessa järjestyksessä. **Manne Laukkanen** Poliisiammattikorkeakoulusta kertoi poliisin rikosilmoitustietokannasta sekä yleisesti että oman tutkimuksensa näkökulmasta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkija **Martti Lehti** syvensi poliisin tilastoja koskevaa tietoa esittelemällä henkirikostietokantaa, joka on tuore tutkimustarkoitusta varten suunniteltu lähde. **Heini Kainulainen** ja **Ville Hinkkanen** OPTL:sta esittelivät tuomioistuinkäsittelystä kertyviä tilastoja. Seuraamusvaiheen rekistereitä kuvasi **Marja-Leena Muiluvoori** Rikosseuraamusvirastosta. Eräänlaisena synteessä **Aarne Kinnunen** oikeusministeriöstä puhui rikosuraa koskevan kohorttiaineiston muodostamisesta Tilastokeskuksen tietojen pohjalta.

Saatavuutta ja lupakäytäntöjä koskevassa paneelissa asiantuntijoina olivat: **Aulis Gerlander** (Poliisi/SM), **Riitta Harala** (Tilastokeskus), **Olli Nylander** (Stakes), **Paavo Siltanen** (Rikosseuraamusvirasto) ja **Marjatta Syväterä** (Oikeusrekisterikeskus). Keskustelun pohjaksi panelistit esittelivät aluksi oman organisaationsa linjaa tutkimuksen näkökulmasta.

Myönteisenä voidaan pitää sitä, että kenelläkään rekisterinpitäjistä ei ollut torjuvaa asennetta tilastojensa hyödyntämiseksi. Monet kuitenkin korostivat sitä, että mihin tahansa lupia ei myönnetä, vaan tutkimuksen merkitys ja aineiston tärkeys on kyettävä perusteellaan riittävän hyvin. Käytännössä tämä merkinnee sitä, että tutkimussuunnitelmalla on keskeinen rooli tutkimusluopan liittyvässä harkinnassa.

Jotkut rekisterinpitäjät (esim. TK ja poliisi) korostivat myös sitä, että aineistojen tuottaminen on maksullista. Näissä tapauksissa aineiston luovuttamista ei edes harkita ennen kun tilauksesta koituvien kustannusten rahoitus on järjestetty. Lupakysymysten ohessa on siis kiinnitettävä huomiota taloudellisiin resursseihin.

Kolmas saatavuutta edesauttava hyve on kärsivällisyys. Hakemuksia kuu-

lemma hylätään suhteellisen vähän, mutta hyväksyminen saattaa edellyttää kompromisseja tutkimusasetelmaan tai muuta viilailua. Tutkimuksen suunnittelussa on siis varauduttava siihen, että aineiston saaminen voi kestää kauan, jopa pari vuotta. Tämä voi olla monen tutkijan näkökulmasta mahdollottomalta tuntuva vaatimus.

Yleisö osallistui aktiivisesti paneelikeskusteluun. **Hannu Niemi** Oikeuspoliittisesta tutkimuslaitoksesta ehdotti, että kaikille valtionhallintoon kuuluvien tutkimuslaitosten tutkijoille annettaisiin yhtäläiset oikeudet hyödyntää viranomaisten keräämiä tilastoja tutkimuksissaan. Tälle ehdotukselle ei esitetty vastalauseita; tosin paikalle ei saatu edustajaa Tietosuojavaltuutetun toimistosta, mitä voidaan pitää selvänä puutteena muuten hyvin onnistuneessa seminaarissa.

Tilaisuuden tavoitteena oli herättää keskustelua ja luoda yhteishenkeä rekisteriaineistojen käytön edistämiseksi. Suomea pidetään usein rekisteritutkimuksen luvattuna maana. Tulevaisuus osoittaa kykeneekö kriminologinen tutkimus lunastamaan tämän lupauksen. Tavoite on kaukana, kun tilannetta verrataan esimerkiksi terveystieteisiin.

■ RIIKKA KOSTIAINEN

Tilastoidut rikokset lisääntyivät hieman vuonna 2004

Poliisin tietoon tuli Tilastokeskuksen ennakkotietojen mukaan vuonna 2004 kaikkiaan 784 000 rikosta, mikä on 3 prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin. Päihtymyksen takia säilöönnotettuina oli 106 000, 11 prosenttia edellisvuotta enemmän. Säilöönnottojen määrä oli yhtä suuri kuin 1990-luvun alussa.

Törkeät rattijuopumukset lisääntyivät

9 prosenttia ja muut rattijuopumukset 10 prosenttia. Kaikkiaan rattijuopumuksia tuli ilmi 27 000. Määrä on suurin sitten 1990-luvun alun.

Omaisuusrikoksia poliisin tietoon tuli yhteensä 271 000, 6 prosenttia vähemmän kuin vuonna 2003. Moottoriajoneuvon luvattomia käyttäjiä ja anastuksia sekä moottorikulkuneuvon käyttövar-

kauksia ilmeni 19 000, mikä on 12 prosenttia vähemmän kuin edellisvuonna. Myös moottoriajoneuvoihin kohdistuneet murrot vähenivät. Niitä tuli ilmi 28 000, mikä on 19 prosenttia vähemmän kuin vuotta aiemmin.

Asunotmurtoja ilmoitettiin poliisille 7 900 eli 8 prosenttia enemmän ja liike- murtoja 5 100, 19 prosenttia vähemmän

Kriminologian nykyvirtauksia ASC:n kokouksessa

Amerikan kriminologisen seuran (ASC) 2004 vuosikokous pidettiin Nashvillessa marraskuussa. Nimestään huolimatta ASC:n kokouksia voidaan pitää maailman laajimpana katselmuksena poikkitieteellisen tutkimusalan nykyvirtauksiin. Tieteellisen ohjelman tarjonta on moninkertainen verrattuna esimerkiksi Euroopan kriminologisen seuran kokoukseen.

Odotetusti kokouksessa annettiin entistä enemmän tilaa terrorismia koskeville esityksille. Tämän tieteen ulkoisista olosuhteista johtuvan teeman lisäksi erotin muutamia kriminologian sisäistä kehitystä heijastavia virtauksia.

KOKEELLINEN KRIMINOLOGIA

1990-luvulla kokeellinen kriminologia yhdistettiin lähinnä **Lawrence Shermanin** johdolla toteutettuihin tutkimuksiin, joissa selvitettiin poliisin keinoja puuttua perheväkivaltaan. 1999 perustettiin Kokeellisen kriminologian akatemia, joka julkaisee tieteellistä aikakauslehteä nimeltään *Journal of Experimental Criminology*. Shermanin ohella monet muut raskaan sarjan kriminologit (esim. David Farrington) ovat olleet aktiivisesti mukana tämän liikkeen toiminnassa.

kuin edellisvuonna. Kaikkiaan murtoja tuli poliisin tietoon 59 000, mikä on 15 prosenttia vähemmän kuin vuotta aiemmin.

Varkausrikoksia tuli poliisin tietoon 162 000. Määrä oli 8 prosenttia pienempi kuin vuonna 2003.

Törkeitä pahoinpitelyjä tuli ilmi 2 300. Ne lisääntyivät edellisvuodesta 5 prosenttia. Kaikkiaan pahoinpitelyrikoksia tuli poliisin tietoon 30 000, mikä on 3 prosenttia enemmän kuin vuonna 2003.

Määrätietoisen työn seurauksena satunnaistettu koeasetelma ei ole enää metodologinen kuriositeetti, vaan kriminaalipoliittisten interventioiden suunnittelua ohjaava ihanne. Nashvillen kokouksessa tämä ilmeni paitsi kokeellisten evaluaatiotutkimusten lisääntymisenä, myös siten, että monissa ei-kokeellisiin asetelmiin perustuvien tutkimusten raportoinnissa suositeltiin satunnaistettua koeasetelmaa tulosten varmistamiseksi. Kokeellinen näkökulma on siis vakiintumassa normaaliksi osaksi kriminologista tutkimusta.

BIOLOGISTEN PROSESSIN TUNNUSTAMINEN

Toinen nouseva teema on biologisten prosessien tunnustaminen rikollisen käyttäytymisen selittämisessä. Tässä ei näyttänyt olevan kysymys evoluutiopsykologian sovelluksista – itse en törmännyt yhteenkään tästä viitekehuksesta kumpuavaan tutkimukseen. Taustalla lienevät pikemminkin **Moffitin** ja **Caspin** viimeaikaiset tutkimukset, joissa on vakuuttavasti todennettu epäsosiaalisen käyttäytymisen synnynäiset riskitekijät (josta kirjoitin Haasteessa 2/2003).

Uuden polven tutkimuksia ei leimaa

Tappoja, murhia ja surmia tuli ilmi 148. Ajanjaksolla 1994–2003 niitä oli keskimäärin 143 vuodessa.

Vuonna 2004 poliisi kirjasi 14 400 huumausainerikosta, mikä on 4 prosenttia vähemmän kuin vuonna 2003. Törkeiden huumausainerikosten määrä väheni neljänneksen. Niitä oli 581.

Suhteellisesti eniten rikokset lisääntyivät Etelä-Pohjanmaalla, 14 prosenttia, ja vähenivät Keski-Suomessa, 5 prosenttia.

biologisten ja sosiaalisten mekanismien vastakkainasettelu, vaan pikemminkin biologisten prosessien yhdistäminen vakiintuneita psykososiaalisia korrelaattoreita sisältäviin malleihin. Hyvä esimerkki tällaisesta näkökulmasta oli tutkimus, jossa tarkasteltiin geneettisten tekijöiden ja kasvatuksen yhteisvaikutusta matalan itsekontrollin muodostumiselle.

VANKILUVUN KASVU

Yhdysvaltalaisesta kriminologiasta puhuttaessa ei voida sivuuttaa vankiluvun kasvua. Ilmiö on jatkunut keskeytyttäen jo kolmen vuosikymmenen ajan. Yhdysvalloissa on nyt seitsemän kertaa enemmän ihmisiä istumassa yli vuoden mitaista ehdotonta vankeustuomiota kuin vuonna 1974. Tilastot varhaisemmilta vuosikymmeniltä osoittavat, että kyseessä on historiallisesti ainutlaatuinen ilmiö.

On selvää, että tämä yhteiskunnallisesti mullistava trendi on poikunut runsaasti tutkimuksia. Kiinnostuksen kohteena on entistä useammin vankiluvun kasvun sosiaalisten seurausten tarkastelu: mitä tapahtuu perheille, jotka hajoavat pitkien vankilatuomioiden johdosta? Miten vapautuvat vangit sopeutuvat yhteiskuntaan?

Aihepiiri on poikimassa myös mielenkiintoisia kansainvälisiä vertailuja, joiden tavoitteena on ymmärtää maiden välisiä eroja vankiluvun kehityksessä. Suomen poikkeuksellinen asema on hyvin tiedossa. Alankomaiden käännettyä kelkkansa jotkut tutkijat pitävät Suomea rationaalisen ja humanin kriminaalipoliittikan viimeisenä saarekkeena. (Tosin kyllähän meidänkin vankilukumme on kääntynyt kasvuun.) /JS

Esitysten lyhennelmiä löytyy netistä <http://www.asc41.com/www/2004/cmsindx.htm>.

Kirjoittaja on rikosoikeuden assistentti Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa.

Ääni muurin takaa

Kari Uoti: Oikeudet ja vankilat 2003. Helsinki: WSOY 2003.

”Täällä on kaikki mitä tarvitsen”, toteaa entinen mäkihyppääjä vankilaoloistaan iltapäivälehdelle. Sörkan vanki 123/01 kuljettaa toisenlaiseen vankeuden arkeen, monessakin mielessä.

Kari Uotin kirjasta ”Oikeudet ja vankilat 2003” voi hakea selityksiä villien vuosien taloushuumaan, sitä voi lukea oikeusjärjestyksen kriittisenä tarkasteluna ja sen voi nähdä omakohtaisena kuvauksena rikosoikeudellisesta seuraamusjärjestelmästä. Tässä arvioissa nostetaan esiin niitä elementtejä, jotka kuvaavat suomalaista vankilaa 2000-luvulla.

On harvinaista, että joku yrittää puhua muurin takaa. Vielä harvinaisempaa on, että se joka puhuu, taustoittaa tarinansa lukijan arkeen kuuluvien yksityiskohdin. Alkuvuilla kuuluvat kodin äänet ja kuvat. Arkisten aamutouhujen jälkeen isä hakee Helsingin hovioikeudesta suomalaisen talousrikoshistorian rannikman tuomion.

Tuomittuna ja tarinankertojana ei ole syrjäytynyt, joku sellainen toisenlainen. Tämän vuoksi lukija pystyy samaistumaan moniin kirjassa kuvattuihin tunnetiloihin ja kokemuksiin. Uotin kirja saa lukijan pohtimaan myös sitä, olisiko hän kuunnellut tarinaa, jos sen olisi kertonut joku toinen, jostain toisenlaisesta rikoksesta tuomittu.

LAITOSLOJOT

Vankeuslain mukaan rangaistuslojat pitäisi ensinnäkin järjestää mahdollisuuksien mukaan siten, että ne vastaavat yhteiskunnassa yleensä vallitsevia elinoloja.

Rangaistuksen täytäntöönpano on edelleen järjestettävä siten, että rangaistuksena on pelkäämistään vapaudenmenetyks. Muita rajoituksia voidaan käyttää vain siinä määrin kuin laitoksessa pitämisen varmuus ja laitoksen järjestys vaativat. Uotin kirjassa nämä yleiset lähtökohdat asettuvat kiintoisaan valoon.

Yksi tärkeä peruskysymys on vessa. Uotin kirjassa on paljon erilaisia vessakuvauksia. En kritisoi häntä tästä, sillä jokaisen vankeinhoidosta kiinnostuneen on hyvä tuntee käsite ”palju”. Eristyksessä ollessaan vanki saattaa joutua olemaan eritteidensä seurassa lähestulkoon koko vuorokauden. Kirjaa lukiessa jää kysymään, mitä perimmäistä tavoitetta tällainen ihmisen kohtelu palvelee.

Kirjassa tuodaan toki esiin myös vankilan valoisampia puolia. Kuvaukset ”valkokaulusten” yhteisistä kokkailuista ja kundien hikisistä salitreeneistä kertovat vankeuselämän mielekkäistä hetkistä. Uotille laitoslojat soivat myös rauhan pohtia oikeuden ja oikeusteorian eri ulottuvuuksia. Kuten hän lakonistisesti toteaa: ”Täällä on aikaa lukea kaikenlaista.” Muurien sisällä tapahtuneet pohdinnat edesauttoivat mitä ilmeisimmin myös jatko-opintojen menestyksellistä suorittamista. Oikeustieteelliselle jatkokoulutukselle voin tosin kuvitella miellyttävämpiä ja helpompiakin olosuhteita.

Kirja on tyyllisesti taiten kirjoitettu. Muurien ulkopuolisen ja sisäpuolisen maailman jännitettä tuodaan esiin toisinaan tuskaisten muistojen kautta, toisinaan tuodaan esiin erilaisten tilanteiden (tragi)koominen ulottuvuus. Jälkimmäisestä esimerkki on professorin, akateemisen vapauden edusmiehen, ja vanke-

usrangaistustaan suorittavan jatko-opiskelijan tapaaminen. Jotakin hersyvää on Uotin maalilemmillä kuvissa: Sörkan vanki tunkee professorin pieneen työhuoneeseen Uotin perässä. Opinnäytetyön ohjaukseen varatun hetken piinallisuus on lähes käsin kosketeltavissa.

Vapaudenriiston tuskallisin elementti liittyy eroon perheestä. Jos tuomitulla on normaalit perheolot – näinhän ei aina tietysti ole – vankeusrangaistus kohdistuu myös tuomitun perheeseen. Lapsilta vietään vanhempi, puolisoita elämäkumppani. Tapaamisissa olot ovat kontrolloidut, tapaamistilassa lasi erottaa perheenjäsenet toisistaan. Vapaudenmenetyksen hinta voi olla todella kova: ”En päässyt synnytykseen, koska se tapahtui virka-ajan ulkopuolella. Poikani ei totellut julkista valtaa, vaan syntyi omia aikojaan.”

VOIKO VANKILAA PUOLUSTAA?

Suomalaisissa vankiloissa on paljon väkeä. Ja vankimäärät ovat nousussa. Juuri tällaisessa tilanteessa on tärkeää, että joku kirjoittaa omakohtaisia kokemuksiaan siitä, mitä vankilassa tapahtuu ja mitä vapausrangaistus tosiasiallisesti merkitsee. Uotin teksti voi varmasti ärsyttää. Onhan se subjektiivinen näkemys asioista. Mutta kaikkien vankeinhoidon yleisten periaateohjelmien ja toimintalinjojen ohelle tarvitaan näitä subjektiivisista lähtökohdista kumpuavia näkemyksiä.

Mieleen tulee väistämättä norjalaisen oikeussosiologin **Thomas Mathiesenin** aikoinaan esittämä kysymys: Kan fengsel forsvares? (Voiko vankilaa puolustaa?) Virikkeitä keskustelulle voi hakea Uotin kirjasta. ■

■ MARKKU TYYNILÄ

Kirjoittaja on lainsäädäntöneuvos oikeusministeriössä.

Huonoja lakeja

Niin kauan kuin Suomessa on ollut omia lakeja on myös valittu huonoista laeista. Suomen ensimmäinen ”oma laki”, hallituskonseljin ohjesääntö 1809, ”Suomen Aleksanterilainen valtiosääntö”, oli kuitenkin hyvä laki, jonka myötä Suomi kehittyi ”maakunnasta valtioksi”. Sitäkin tosin salaneuvos kreivi **Carl Erik Mannerheim** luonnehti jälkeenjääneissä muistelmissaan hätökkötyöksi, johon on ”ajan myötä yksi jos toinenkin muutos ollut tarpeen”. Itse asiassa Mannerheim, joka oli ollut jäsenenä ohjesääntökomiteassa ja hallituskonseljissa, kehuu tekovaatimattomaan tapaansa ohjesääntöä, jonka ”perusteet ovat kuitenkin tähän saakka säilyneet”. ”Tähän saakka” oli Mannerheimille 1820-luvun loppu, mutta Suomelle vuosi 1922.

Mannerheim oli kärkäs huomaamaan rikan kanssaihmisensä silmässä, joten kollegat varmaankin olivat vilpittömästi vahingoniloisia siitä, että Mannerheim ensimmäisenä narahti huonosta lakiehdotuksesta. Mannerheimin 1810-luvun alussa ”taitavien ja isänmaallisten kansalaisten neuvoilla ja avulla” laatima ehdotus majoitusohjesäännöksi oli ilmeisen epäonnistunut, ja Suomen asiain komitean puheenjohtaja **Gustaf Mauritz Armfelt** sanoi ehdotusta ”niin kehnoksi, että luulen kenraalikuvernöörin rengin kirjoittaneen sen”.

Senaattori **Johan Vilhelm Snellman** arvosteli senaatissa 1866 komitealaitosta. Snellmanin mielestä määrärahat asiainneuvon virkamiesten palkkaamiseen olivat liian vähäiset, mistä syystä jatkossakin täytyi asettaa komiteoita, ”mikä menettely on usein osoittautunut

epätarkoituksenmukaiseksi, koska sellaiseen toimintaan valmistumattomat jäsenet ovat katsoneet aiheelliseksi seurata vieraita malleja, jotka eivät sovellu meidän maamme olosuhteisiin”. Snellman selvästikin halusi keskittää lainvalmistelun tiukasti senaatin alaisuuteen.

Vuoden 1927 kertomuksen johdannossa oikeuskansleri **Axel Charpentier** kiinni huomiota lainsäädännössä esiintyviin puutteisiin ja sai siitä hyvästä eduskunnan – varsinaisen lainsäätäjän – vihat päällensä. Charpentierin mukaan lain sovelluttaja huomasi ”alinomaa hämääriä ja toisilleen vastakkaisia säännöksiä, vieläpä samassa laissa tai asetuksessa”. Oikeuskansleri mielestä uusi lainsäädäntö olikin, ”lukuun ottamatta sitä osaa, mikä on valmistettu lainvalmistelukunnassa, varsinkin teknillisessä suhteessa usein jokseenkin aliarvoista.”

Perustuslakivaliokunta katsoi, että oikeuskansleri oli käsitellyt ”paria kysymystä tavalla, jota valiokunta ei voi pitää täysin sopivana” (toinen kysymys oli virkamiespalkat). Valiokunta myönsi, että ”puutteellisuutta on tietysti jokaisessa lainsäädännössä kaikkina aikoina pienemmässä tai suuremmassa määrin olemassa”. Oikeuskanslerin väitteitä lakien teknillisten puutteiden haittavaikeuksista työlleen valiokunta piti liioiteltuina.

Charpentierin suhteet eduskuntaan olivat yleensäkin huonot, ja kertomusta käsiteltäessä Charpentierin seuraaja **Urho Jonas Castrén** torjui väitteet, että Charpentier olisi ylittänyt toimivaltansa. Hänkin perustuslakivaliokunnan tapaan ymmärsi lainvalmistelun vaikeutta: ”Jo-

kainen, joka on joutunut olemaan mukana laajempia lakiehdotuksia valmisteltaessa, tietää kokemuksestaan, miten erinomaisen vaikeaa on saada laki teknillisesti tyydyttävään muotoon.” Kuitenkin Castréninkin oli myönnettävä, että useissa myöhäisemmissä laeissa oli melkoisia puutteita. Lainsäädäntötyö oli ”nykyoloissa” vaikeampaa kuin mitä se ennen oli, mikä johtui ”elävän elämän sekä kaupallisten ja sosiaalisten olosuhteiden muuttamisesta aikaisempaa monimutkaisemmiksi ja lainsäädännön ulottautumisesta aloille, joilla sitä ei ennen ollut.

Eduskuntakeskustelusta innostuneena hallintoneuvos **Ivar Ahava** jatkoi keskustelua ”Lakimiehen” palstoilla ja julkaisi ”yhden miehen muistista” 14-kohtaisen listan ”Lainsäädännöllisiä ’susia’”. Susi nro 10:n kohdalla Ahava esitti seuraavan havainnon vuodelta 1929: ”Lieneeköhän liian nurja se käsitys, että niille, jotka nykyaikana kirjoittavat ja korjaavat lakeja, kielen lait eivät ole sen paremmin tunnettuja kuin yhteiskunnankaan.”

Vuoden 1947 lakimiespäivillä puolestaan eduskunnan oikeusasiamies **Reino Kuuskoski** aloitti alustuksensa seuraavalla toteamuksella: ”Maamme lakimiehillä näyttää olevan sellainen yleinen käsitys, että nykyisen lainsäädäntömme taso on luvattoman heikko.”■

HAASTE

ASiantuntevasti
Rikksentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

HAASTE-lehdestä saa tietoa rikollisuudesta, kriminaalipolitiikasta ja rikksentorjunnasta, tutkimuksesta ja käytännön työstä Suomessa ja muualla. Lehdessä eri tahot keskustelevat ja kirjoittavat samalla foorumilla ajan-kohtaisista ja periaatteellisista kysymyksistä. Lehteä julkaisevat oikeusministeriö ja rikksentorjuntaneuvosto.

HAASTE kertoo rikksista ja rangaistuksista, tekijöistä ja uhreista, rikksentorjunnasta sekä lainsäädännöstä ja tutkimuksesta. Lehdessä julkaistaan asiantuntija-artikkeleita, kannanottoja, haastatteluja, uutisia sekä kuvauksia käytännön paikallisesta rikksentorjuntatyöstä.

HAASTE on tarkoitettu rikollisuuteen liittyvien ongelmien parissa työskenteleville sekä aihepiiristä muutoin kiinnostuneille. Erityisesti lehdessä on hyötyä niille, jotka tekevät rikksentorjuntatyötä poliisissa, sosiaali-, koulu- ja nuorisotoimessa, yhdyskuntasuunnittelussa, elinkeinoelämässä, vakuutuslalla, kirkossa ja kansalaisjärjestöissä.

HAASTE ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Lehden vuosittainen maksu on 25 euroa. Lasku lähetetään erikseen.

Tilaa HAASTE oheisella tilauskortilla, faksilla (09) 1606 7518 tai sähköpostitse haaste@om.fi.

HAASTE

- Tilaa HAASTE-lehden hintaan 25 euroa/4 numeroa/12 kk
- kestotilaus, tilaukseni jatkuu, kunnes ilmoitan sen päätymisestä (laskutusväli 12 kk)
 - määräaikaistilaus (12 kk)

Tilaaaja

Nimi

Yritys/Yhteisö

Lähiosoite

Postinumero ja -toimipaikka

Puhelinnumero

Lehden saaja (mikäli eri kuin tilaaaja)

Nimi

Yritys/Yhteisö

Lähiosoite

Postinumero ja -toimipaikka

Vastaanottaja
maksaa
postimaksun

Rikksentorjuntaneuvosto
VASTAUSLÄHETYS
Tunnus 5011705
00003 Helsinki